

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja • Alueelliset kehitysnäkymät • 2021:60

Suomen aluekehityksen skenaariot 2040

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:60

Suomen aluekehityksen skenaariot 2040

Markku Sotarauta, Teemu Makkonen, Sami Moisio & Heli Kurikka

Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

© 2021 tekijät ja työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN pdf: 978-952-327-975-9

ISSN pdf: 1797-3562

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Suomen aluekehityksen skenaariot 2040

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:60		Teema	Alueelliset kehitysnäkymät
Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Tekijä/t	Markku Sotarauta, Teemu Makkonen, Sami Moisio, Heli Kurikka		
Yhteisötekijä	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	59

Tiivistelmä

Suomen aluerakenne on polarisoitumassa suurimpien kaupunkien kasvaessa ja pienten ja keskisuurten kaupunkien sekä maaseudun ajautuessa vähenevän väestön ja heikkenevän taloudellisen toimeliaisuuden muodostamaan alikehityksen kierteeseen. Tämän raportin tavoitteena on tunnistaa Suomen aluekehityksen mahdolliset kehityskulut ja esittää ne vuoteen 2040 ulottuvina skenaarioina. Skenaariot eivät kerro millaiseksi tulevaisuus muodostuu, mutta niiden avulla on mahdollista keskustella mahdollisista tulevaisuuksista ja niihin liittyvistä arvoalinnoista. Skenaarioita tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten Suomi kiinnittyy globaaliin talouteen. Huomio kohdistetaan erityisesti aluekehityksen ja -rakenteen kokonaiskuvaan.

Skenaariot ovat Suomi tilkkutäkinä, globaalisti valikoitunut Suomi, raaka-aineiden ja turismin Suomi sekä tasapainoinen Suomi. Jokainen yksittäinen skenaario nostaa esille yksinkertaistetun kehityskulun mahdollisuuden ja leikkii ajatuksella: mitä jos jotkin tietyt piirteet voimistuvat suhteessa muihin – millaiselta aluekehitys näyttäisi siinä tapauksessa. Skenaariot eivät ole absoluuttisia vaan suhteellisia; jokaisen yksittäisen skenaarion ydinelementtejä voi löytää myös muista, mutta niiden suhteellinen painoarvo on vähäisempi tai suurempi.

Asiasanat alueelliset kehitysnäkymät, alueet, aluekehitys, maakunnat, kunnat, kaupungit, skenaariot

ISBN PDF 978-952-327-975-9 **ISSN PDF** 1797-3562

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-975-9>

Scenarier för den regionala utvecklingen i Finland 2040

Arbets- och näringsministeriets publikationer 2021:60		Tema	Regionala utvecklingsutsikter
Utgivare	Arbets- och näringsministeriet		
Författare	Markku Sotarauta, Teemu Makkonen, Sami Moisio, Heli Kurikka		
Utarbetad av	Arbets- och näringsministeriet		
Språk	finska	Sidantal	59

Referat

Finlands regionstruktur håller på att polariseras när de större städerna växer och de små och medelstora städerna samt landsbygden hamnar i en ond cirkel med minskande befolkning och försvagad ekonomisk aktivitet. Syftet med den här rapporten är att identifiera eventuella utvecklingsförlopp i Finlands regionala utveckling och presentera dem som scenarier som sträcker sig fram till 2040. Scenarierna visar inte hur framtiden kommer att se ut, men med hjälp av dem är det möjligt att diskutera möjliga framtidsvisioner och de värdeval som är förknippade med framtidsvisionerna. Scenarierna granskas med tanke på hur Finland är anslutet till den globala ekonomin. Särskild uppmärksamhet ägnas åt den regionala utvecklingen och regionstrukturen som helhet.

Scenarierna är Finland som ett lapptäcke, ett globalt utvalt Finland, Finland med råvaror och turism samt ett balanserat Finland. Varje enskilt scenario lyfter fram möjligheten till ett förenklat utvecklingsförlopp och leker med tanken: tänk om vissa drag förstärks i förhållande till andra – hur skulle den regionala utvecklingen se ut i så fall? Scenarierna är inte absoluta utan relativa; det kan finnas kärnelement från varje enskilt scenario också i de andra scenarierna, men deras relativa vikt är mindre eller större.

Nyckelord regional utveckling, regionala utvecklingsutsikter, regioner, landskap, kommuner, städer, scenarier

ISBN PDF 978-952-327-975-9 **ISSN PDF** 1797-3562

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-975-9>

Regional development scenarios for Finland

Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2021:60 **Subject** Regional Economic Prospects

Publisher Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland

---

Author(s) Markku Sotarauta, Teemu Makkonen, Sami Moisio, Heli Kurikka

Group author Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland

Language Finnish **Pages** 59

Abstract

Finland's regional structure is becoming increasingly polarised: the largest cities keep growing while small and medium-sized towns and rural areas are drifting into a cycle of underdevelopment driven by the diminishing population and declining economic activities. The aim of this report is to identify possible trends in Finland's regional development and to present them as scenarios extending to 2040. The scenarios do not tell what the future will look like, but they can be used to discuss possible futures and the related value choices. The scenarios are examined from the perspective of how Finland is connected to the global economy. A particular focus is on the overall picture of regional development and regional structure.

The scenarios are Finland as a patchwork, a globally selected Finland, a Finland of raw materials and tourism, and a balanced Finland. Each individual scenario highlights the possibility of a simplified trend and plays with the idea: what if some of the characteristics become stronger in relation to others – what would regional development look like in that case? The scenarios are not absolute but relative; the core elements of each individual scenario can also be found in others, but they have a lesser or greater relative weight.

Keywords regional development, regional development prospects, regions, counties, municipalities, cities, towns, scenarios

---

ISBN PDF 978-952-327-975-9 **ISSN PDF** 1797-3562

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-975-9>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Johdanto	8
2 Institutionaalinen polku	11
2.1 Valtio, politiikka, investoinnit ja alueellinen erilaistuminen	11
2.2 Paikkaperustainen kehittäminen.....	15
2.3 Luvun kaksi viestit skenaarioiden laadintaa varten.....	17
3 Näkymä alueiden taloudelliseen kehitykseen	20
3.1 Lähtökohta	20
3.2 Kasautuminen, moninaisuus ja innovaatiojärjestelmät.....	21
3.3 Kehityspolut	23
3.4 Perifeeristen alueiden asema	25
3.5 Luvun kolme viestit skenaarioiden laadintaa varten	27
4 Suomen aluekehitykseen vaikuttavat megatrendit	30
5 Aluekehityksen skenaariot 2040	32
5.1 Globaalisti valikoitunut Suomi	34
5.2 Raaka-aineiden ja turismin Suomi.....	37
5.3 Tilkkutäkki	40
5.4 Tasapainoinen Suomi	43
6 Yhteenveto	46
Lähteet	49
Liitteet	52
Liite 1. Väestön alueelliset osuudet ja muutokset Suomessa	52
Liite 2. Väkiluvun muutos 2000-2020 ja muutosennuste 2020–2040	53
Liite 3. Työpaikkamäärien muutos Suomessa	54
Liite 4. Korkeakoulutettujen osuus Suomessa	55
Liite 5. Uusien korkeakouluopiskelijoiden osuudet ja muutos Suomessa.....	56
Liite 6. Koettu elämänlaatu Suomessa	57
Liite 7. Julkiset investoinnin per asukas Suomessa	58
Liite 8. Yksityiset investoinnin per asukas Suomessa.....	59

ESIPUHE

Kiitämme työ- ja elinkeinoministeriötä mahdollisuudesta tarttua normaalin tutkimustyön taakse jääviin laajoihin kysymyksiin Suomen alueiden ja aluerakenteen tulevaisuudesta. Tiukka rajaus on yleensä hyvän tutkimuksen perusedellytys, eivätkä tutkijat yleensä ole kovinkaan halukkaita vastaamaan erilaisiin maailmoja syleileviin kysymyksiin. Tästä joutuksen tai siitä huolimatta on ollut virkistävää katsoa yli ja ohi normaalin tutkimustyön ja ihmetellä. Useammin kuin kerran kysyimme itseltämme, voisiko tässä tosiaan käydä noinkin. Yhtä usein totesimme, noinhan on jo tapahtumassa.

Tunnistamme ajattelumme rajoitteet ja esittämiemme skenaarioiden välittämän valikoidun maailmankuvan. Toivottavasti näistä pohdinnoista on kuitenkin enemmän iloa kuin haittaa.

Maailma on tekemistä vaille valmis – aina.

18.10.2021

Professori Markku Sotarauta, Tampereen yliopisto
Professori Teemu Makkonen, Itä-Suomen yliopisto
Professori Sami Moisio, Helsingin yliopisto
Tutkija Heli Kurikka, Tampereen yliopisto

1 Johdanto

“Explaining the growth and change of regions and cities is one of the great challenges for social science. Cities or regions, like any other geographical scale of the economic system, have complex economic development processes that are shaped by an almost infinite range of forces.” (Storper 2011, 333)

Aluekehitys on yksi Suomen keskeisimmistä yhteiskuntapoliittisista haasteista. Suurimmat yliopistokaupungit ja niitä ympäröivät seudut ovat olleet työpaikka- ja talouskehityksen voittajia samaan aikaan kun ydinmaaseudun ja reuna-alueiden kunnat ja keskukset ovat heikentyneet. Keskustelu erilaisten alueiden tulevaisuudesta yksinkertaistuu helposti taulukoiksi, kartoiksi ja milloin minkäkin teeman julkisuuteen nostaviksi anekdooteiksi. Aluekehityksen tarkastelu on kuitenkin kuin tarkastelisi elämää kokonaisuudessaan jossain tietyssä paikassa. Se kattaa niin taloudelliset, ekologiset kuin sosiaalisetkin kysymykset unohdettamatta toimintapolitiikkoja, kehittämisstrategioita ja poliittisia prosesseja. Aluetutkimuksessa huomio kohdistetaan sekä alueiden välisiin kehityseroihin että siihen, mitä yksittäiset alueet voivat tehdä oman tulevaisuutensa eteen. Aluekehityksen ja -kehittämisen tarkastelulle on tyypillistä myös tarkastelun kohteena olevan yksikön skaalautuvuus. Tilanteesta riippuen aluetutkimus ja aluekehittämisen käytännöt liikkuvat sujuvasti kylä- ja lähiötasolta maan rajat ylittäviin alueellisiin kokonaisuuksiin (esimerkiksi Välimeren alue). Kohdistamme tässä raportissa huomion Suomen aluekehityksen kokonaiskuvaan, mutta nostamme esimerkinomaisesti esille huomioita ja havaintoja eri aluetasoilla operoivista omista tutkimuksista ja alan kirjallisuudesta.

Aluekehityspolitiikassa ja alan tutkimuksessa keskityttiin pitkään pääosin infrastruktuuriin, investointien houkutteluun ja yksittäisten yritysten tukemiseen. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna eksogeeniset kehittämispolitiikat ovat kuitenkin tuottaneet ristiriitaisia tuloksia. Ristiriitaisista tuloksista ja yhteiskunnallisesta muutoksesta johtuen aluekehittämisajattelu alkoi uudistua 1980- ja 1990-luvuilla. Sekä tutkimuksen että kehittämistyön painopiste siirtyi eksogeenisistä endogeenisiin malleihin. Kehittämisajattelussa on viimeiset 30 vuotta korostunut alueiden oma potentiaali ja kapasiteetti kehittyä ja kehittää. Vallitseva ajattelu ja siihen nojaavat teoriat ja kehittämispolitiikat ovat osoittaneet toimivuutensa mutta myös haastavuutensa. Monenlaisista ja monin tavoin organisoiduista kehittämispolitiikoista huolimatta kuilu alueiden välillä on jatkanut kasvuaan.

Tutkimus on osoittanut, että erityisesti tietointensiivisillä toiminnoilla on taipumus kasautua suurille kaupunkiseuduille sekä globaalilla että kansallisella tasolla. Silicon Valleyn, Lontoon ja Shanghain kaltaiset osaamisen ja tiedon tihentymät hallitsevat globaalia taloutta (Florida, Adler, & Mellander, 2017; Glaeser et al., 1992). Suurten kaupunkiseutujen

merkitys on korostunut myös Suomessa. Ydinalueille kasautuneet pääoma, osaaminen, tieto ja verkostot sekä niille suuntautuvat investoinnit eittämättä tukevat taloudellista kasvua mutta samalla syventävät alueiden välistä kuilua (Iammarino, Rodríguez-Pose & Storper, 2017). Tämä on osaltaan vaikuttanut poliittisten ja sosiaalisten jännitteiden kasvuun useissa maissa (Rodríguez-Pose, 2018). Vaikka ymmärrys tietämystalouden alueellisesta dynamiikasta on lisääntynyt merkittävästi viimeisen 30 vuoden aikana, on vasta viime aikoina havahduttu laajemmin sen yhteiskuntia polarisoivaan vaikutukseen ja siihen liittyvään poliittiseen liikehdintään (esim. Moisio 2018).

Suomen aluerakenne on polarisoitumassa suurimpien kaupunkien kasvaessa ja pienten ja keskisuurten kaupunkien (PiKe-kaupungit) sekä maaseudun ajautuessa vähenevän väestön ja heikkenevän taloudellisen toimeliaisuuden muodostamaan alikehityksen kierteseen. Tulevaisuuden keskeisimmäksi kysymykseksi nousee (a) sen varmistaminen, että Suomessa on maailmanluokan osaamiskeskittymiä, jotka ovat tiukasti kiinni jatkuvasti uudistuvan globaalin talouden virroissa ja verkostoissa. Yhtä tärkeää on (b) löytää kullekin alueelle (maakunnat ja seutukunnat) parhaiten sopiva rooli osana kokonaisuutta. Tätä raporttia kirjoitettaessa näyttää siltä, että monet Suomen kunnat ja seutukunnat eivät tule lähitulevaisuudessa kasvamaan taloudeltaan tai väestöltään. Tämä nostaa kolmanneksi haasteeksi (c) mahdollisimman älykkään sopeutumisen mahdollistamisen ja hyvien elinolosuhteiden varmistamisen myös taloudellisen kärjen ulkopuolisessa Suomessa. Näistä lähtökohdista *tavoittemme on tunnistaa Suomen aluekehityksen mahdolliset kehityskulut ja esittää ne vuoteen 2040 ulottuvina skenaarioina.*

Emme tarkastele kaikkia mahdollisia muutosvoimia – emme edes pientä osaa. Toivomme, että tiukasti aluetutkimuksessa pysyttelevä näkökulmamme antaa lukijalle mahdollisuuden pohtia omia havaintojaan, osaamistaan ja ymmärrystään tulevaisuudesta sekä suhteessa teoriaan että neljään skenaarioon. Ideanamme on, että myös ”teoreettiset” luvut 2 ja 3 virittävät lukijan pohtimaan Suomen aluerakenteen mahdollisia tulevaisuuksia. Näin lukijalla on mielessään skenaarioita Suomen alueellisesta tulevaisuudesta jo ennen varsinaista skenaariolukua. Toiveemme on, että tätä raporttia voi käyttää nimenomaan peilinä sen hahmottamisessa mihin suuntaan aluekehitys saattaa suuntautua. Toiveemme on, että raportti virittäisi lukijan ajattelemaan tulevaisuuden aluerakennetta sekä oman organisaationsa että kokonaisuuden näkökulmasta. Luvussa 5 esitettyjen skenaarioiden avulla voi ja pitää käydä arvokeskusteluja koskien sitä mitä halutaan ja mitä ei haluta – mitkä toimenpiteet vievät Suomea mihinkin suuntaan.

Tämä raportti on laadittu työ- ja elinkeinoministeriön tilauksesta tukemaan Suomen aluekehitysstrategian laadintaa. Raportti rakentuu olemassa olevan tiedon varassa työryhmän nopeaan pohdintaan; skenaariot laadittiin kahdessa kuukaudessa muiden töiden lomassa. Skenaarioiden laadinta perustui työryhmän jäsenten aiempiin tutkimuksiin sekä poliittisen maantieteen ja talousmaantieteen tutkimuskirjallisuuteen ja näiden varassa toteutettuihin

ideointisessioihin. Markku Sotarauta ja Teemu Makkonen vastasivat talousmaantieteellisistä pohdinnoista ja Sami Moisio poliittiseen maantieteeseen nojaavista näkemyksistä. Heli Kurikan kädenjälki näkyyn muutosvoimissa ja nykytila-analyysissä. Skenaariot syntyivät työryhmän yhteisissä pohdintasessioissa.

2 Institutionaalinen polku

2.1 Valtio, politiikka, investoinnit ja alueellinen erilaistuminen

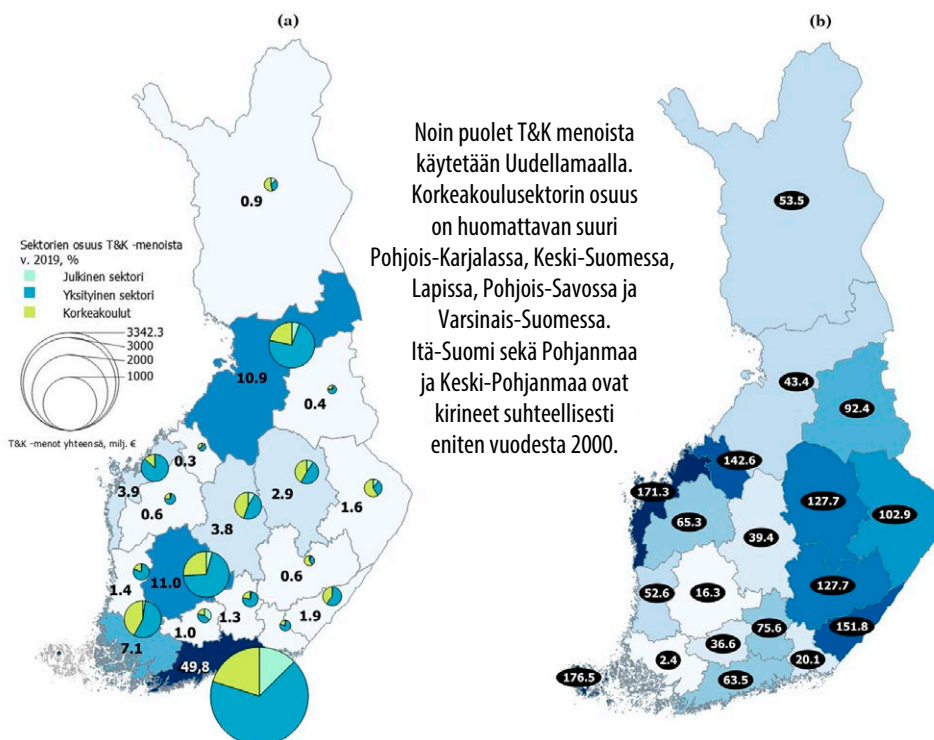
Luvussa kolme esitelty talousmaantieteen perspektiivi korostaa aluekehityksen eräitä taloudellisia piirteitä, jotka kiinnittyvät eritoten ns. tietointensiivisen talouden vaiheeseen. Alueelliset kyvykkyydet eli ns. osaamis- ja innovaatiokapasiteetin luominen ja ”osaajien” houkuttelu ovat tällöin tärkeitä. Alueiden kyky houkutella investointeja niin kotimaasta kuin ulkomailtakin on sekin tärkeä aluekehityksen ulottuvuus. Yksittäisten kaupunkien ja kaupunkiseutujen kyky saada aikaan urbaaneja ”kasaantumishyötyjä” mainitaan usein alueellisen menestyksen yhtenä taustatekijänä. Alueellisten ja paikallisten toimialakeskittymien dynamiikka sekä erilaisten ”kovien” ja ”pehmeiden” infrastruktuurien rakentaminen ja ylläpito ovat nekin aluekehityksen ytimessä, kun asiaa tarkastellaan osaamistalouden ja ”oppivien alueiden” näkökulmasta. Tässä kehyksessä julkinen hallinto tai laajemmin valtio nähdään mielellään ”talouden mahdollistajana” eli esimerkiksi verkostoitumisen tukijana tai talouden kannalta hyödyllisten ”vakaiden” institutionaalisten rakenteiden tarjoajana.

Yritysten toiminta ja menestys ovat monella tapaa aluekehityksen ytimessä. Yritykset toimivat kuitenkin aina väistämättä osana poliittisia yhteisöjä, joiden olemus ja toiminta poikkeavat ratkaisevasti yritysten perusluonteesta. Kolmen viime vuosikymmenen aikana yhteiskuntamaantieteen yksi keskeinen kysymys on ollut nimenomaan se, miten valtioiden aluerakenne on muuntautunut uusliberalisaation, finansialisaation ja tietotaloudellistumisen yhteiskuntapoliittisissa voimakentissä, joissa julkinen valta on joutunut tasapainottelemaan ”alueellisen tasoittamisen” (*redistribution*) ja ”alueellisen tehostamisen” (*efficiency*) välillä. (Brenner et al. 2010; Peck 2013). Tällaisen tutkimuksen keskeinen teoreettinen lähtökohta on se, että talous on väistämättä luonteeltaan poliittista ja erilaisten yhteiskunnallisten voimien yhdessä tuottamaa. Tältä pohjalta tutkijat ovat analysoineet esimerkiksi moniin OECD-valtioihin liittyvää jännitettä, joka tiivistetysti sanottuna on rakentunut toisen maailmansodan jälkeen vähittäin kehittyneen ja alueelliseen tasoittamiseen nojanneen keynesiläisen valtion ja viimeistään 1990-luvulla syntyneen alueellista erilaistumista lisäävän ja kansainvälistymisen edistämiseen panostavan kilpailuvaltion välille (Herrscher 2021; Jessop & Sum 2006; Jonas 2013; Martin 2015; Moision & Paasi 2013). Kaiken edellä mainitun tutkimuksen punaisena lankana on vastustaa sellaista ”ekonomismia”, joka irrottaa talouden politiikasta ja sivuuttaa valtion nimissä tapahtuvan toiminnan, sääntelyn, julkisen rahan liikkeen ja taloutta koskevan tiedon (”taloustiedon”) performatiivisuuden sekä monien erilaisten toimijoiden roolin aluerakenteen ja paikkojen erilaistumisen analyysissä (Moision & Sirviö 2021).

Paikat, kaupungit, alueet ja valtiot ovat kokonaisuuksia, jotka ovat samaan aikaan olemukseltaan taloudellisia, kulttuurisia ja poliittisia. Näiden yhteydessä on monessa suhteessa vaikeaa piirtää rajaa siihen, missä talous alkaa ja politiikka päättyy. Pikemminkin on tärkeää havaita, että alueiden ja paikkojen kuten kaupunkien kehityksessä ja kehittämisessä ollaan tekemisissä poliittisen talouden kanssa. Tämä on ollut aluekehityksen niin kutsutun regulaatiokoulukunnan tutkimuksen lähtökohta.

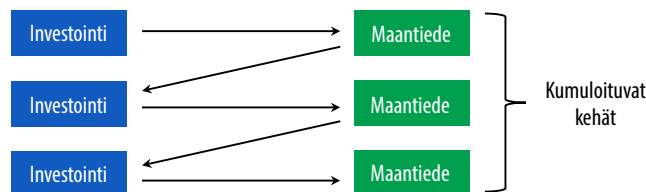
Regulaatioperspektiivistä asiaa tarkastellen valtiolla on keskeinen merkitys alueellisessa kehittämisessä ja alueellisessa erilaistumisessa. Regulaatioteorian näkökulmasta yksittäiset politiikka-toimenpiteet ketjuuntuvat, kumuloituvat ja tuottavat yksityisten investointien (tai niiden puutteen) kanssa kehityksen ja alikehityksen kierteitä. Valtio toisin sanoen muokkaa aluerakennetta joko kehittämällä sääntelyjärjestelmiä tai purkamalla niitä. Tässä yhteydessä on huomattava, että myös esimerkiksi niin kutsuttu uusliberaali markkinoiden valintaa ja julkisten tukien mahdollisimman minimaalista kokoa korostava aluekehitysmalli on yksi sääntelyjärjestelmän muoto. Regulaatiokoulukunnan näkökulmasta julkisten ja yksityisten investointien rooli alueiden ja paikkojen erilaistumisessa on aivan keskeinen (ks. kuva 1 ja liitteet 7 ja 8).

Kuva 1. (a) Maakunnan osuus Suomen T&K -menoista ja sektorikohtainen jakautuminen vuonna 2019 ja (b) muutos (%) maakunnan T&K -menoissa vuodesta 2000 vuoteen 2019 (Tutkimus- ja kehittämistoiminta Tilastokeskus (2021e), kartat H. Kurikka)

Esimerkiksi yksittäisen kaupungin kehitystä on vaikeaa ymmärtää, jos huomiota ei siirretä yksityisen ja julkisen rahan historiallisiin kerrostumiin. Massey'n 1980-luvulla tunnetuksi tekemässä alueellisten työnjakojen teoreettisessa kehityksessä selitetään sitä, miten erilaiset julkisten ja yksityisten investointien aallot muokkaavat paikkoja, niiden kulttuuria ja sosiaalisia suhteita (erit. Massey 1984). Investoinnit johtavat näin ollen paikkojen muodostumiseen sekä poliittistaloudellisina (esimerkiksi tietynlaiset infrastruktuurit ja tietynlaisilla ominaisuuksilla varustettu työvoima) että kulttuurisina yksiköinä. Paikat eivät tässä mielessä ole passiivisia vaan vaikuttavat seuraavaan investointiaaltoon (kuva 2). Näin paikkoihin syntyy historiallisia kerrostumia, jotka sitovat paikat niiden ulkopuolisiin valtaverkostoihin: valtioon, maailmantalouteen, monenlaisiin yrityksiin ja ylikansallisiin poliittisiin toimijoihin. Paikka ei siis ole "paikallinen" termin hahtaassa merkityksessä, vaan ulottuu sijaintipaikkansa ulkopuolelle. Paikka rakentuu investointeihin kiinnittyneiden paikallisten ja yli-paikallisten valtaverkostojen dynamiikassa sekä taloudellisten toimijoiden pyrkimyksissä hyödyntää paikkojen potentiaaleja. Tämä maantiede-investointi-maantiede -dialektiikka on tärkeää ymmärtää aluekehittämisen yhteydessä. Se korostaa yhtäältä paikkojen ainutlaatuisuutta ja erilaistumista, mutta myös paikkojen rakentumisen yleisiä poliittistaloudellisia piirteitä.

Kuva 2. Doreen Massey'n (1984) ajatus "alueellisista työnjaoista"

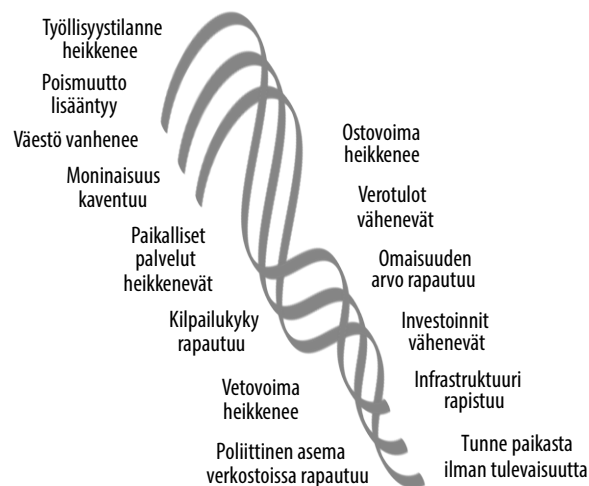

Poliittisen talouden näkökulma korostaa tarvetta tutkia ja ymmärtää alueiden ja paikkojen erilaistumista. Yksinkertaistetusti kyse on siitä, että samaan aikaan kehitys yhdellä alueella tai paikassa poikkeaa perinteisten menestysmääreiden – talouden ja väestön kasvu – perusteella voimakkaastikin kehityksestä toisaalla. Tämän näkökulman taustalla on Gunnar Myrdalin klasinen teoria "polarisoituvasta aluekehityksestä". Myrdalin (1957) termi kumulatiivinen kausaatio kuvaa sitä, miten alueen tai esimerkiksi kaupungin kehitys on itseään vahvistavaa. Positiiviset ulkoisvaikutukset viittaavat siihen, että alue tai paikka on päässyt kasvu-uralle yksityisten ja julkisten toimenpiteiden seurauksena ja että nämä paikat tai alueet vahvistuvat taloudellisesti ja sosiaalisesti (ns. *national champions*). Samalla nämä "kehittyvät alueet" kasvavat osittain taantuvien alueiden kustannuksella (erityisesti muuttoliike). Yhden alueen tai paikan kasvulla on näin ollen aina potentiaalinen supistumisvaikutus toisaalla. Supistumisvaikutus perustuu materiaaliin prosesseihin, ja sitä on erittäin vaikeaa hallita tai estää esimerkiksi

paikkamarkkinoinnin tai muiden vastaavien ”pehmeiden” toimien avulla. Rakenteellisen kehityksen kääntäminen vaatii rakenteisiin vaikuttavia toimenpiteitä.

Vastaavasti paikkojen tai alueiden negatiivinen kierre syntyy yksityisen ja julkisen toiminnan vähyyden tai vetäytymisen seurauksena. Tällöin negatiivinen kierre ruokkii ikään kuin itse itseään: supistuminen vahvistaa supistumista. Yksittäisten paikkojen negatiivisista kierteistä saattaa syntyä myös alueellisia noidankehä. Tällöin supistumisen kierteissä olevista paikoista koituu vaikutuksia laajemmalle alueelle. Erityisen hankala asetelma syntyy, kun alueen keskuskaupunki vetää ympäröivän alueen alueelliseen noidankehään. Tällöin voidaan puhua eräänlaisesta heikon keskuksen paradoksista.

Kuva 3. Alueellinen noidankehä (kuvassa esitetyt seikat kytkeytyvät toisiinsa eri tavoin)

Positiivien väestökehityksen, korkeakoulutuksen monipuolisuuden sekä volyymin sekä valtiosuhteen kiinteyden näkökulmasta pääkaupunkiseutu muodostaa selvästi oman kokonaisuutensa (vaikka Vantaan, Espoon ja Helsingin välillä on eroja esimerkiksi korkeakoulupolitiikan näkökulmasta). Oulu, Tampere ja Turku muodostavat (kehyskuntineen) nekin oman kaupunkiryhmänsä. Niiden kiinteä valtiosuhde ja niihin liittyvä ”kasvukaupungin status” näkyvät esimerkiksi MAL-kytkentänä. Toisaalta niiden positiivinen väestökehitys perustuu monin osin myös laajaan korkeakoulutustarjontaan ja eritoten vahvoihin yliopistoihin (ks. liite 4). Jyväskylän, Kuopion ja Lahden liittäminen mukaan valtiollisiin kasvustrategioihin vasta aivan äskettäin kielii siitä, että niiden asema poikkeaa laadullisesti edellisestä ryhmästä. Toisaalta kyseiset kaupungit ovat Suomen mittakaavassa suuria korkeakoulupaikkakuntia, joiden työ- ja opiskelupaikkatarjonta on mahdollistanut suhteellisen positiivisen väestökehityksen. Joensuun, Rovaniemen ja Vaasan asema poikkeaa edellisistä

eritoten valtiokytkennän näkökulmasta: ne eivät ole päässeet mukaan eräänlaiseen epäviralliseen valtiolliseen ”suurkaupunkipolitiikkaan”, joka on ollut nähtävissä MAL-sopimuskaupunkien valinnassa. Näiden kaupunkien suhteelliseen vakaa aluekehitysnäkymä perustuu laajaan koulutuspaikkatarjontaan ja monipuoliseen elinkeinoelämään. Pori, Kokkola, Seinäjoki ja Mikkeli eivät ole kehitysnäkymältään yhtenäinen ryhmä (esimerkiksi saavutettavuuden näkökulmasta asiaa tarkastellen), mutta niitä yhdistää joka tapauksessa suhteellisen vahva korkeakoulupoliittinen asema. Tuo asema perustuu ammattikorkeakoulun ja yliopistokeskuksen yhdistelmään. Näidenkin mainittujen kaupunkien asema on siten varsin kiinteästi sidoksissa alueelliseen korkeakoulupolitiikkaan.

Edellä mainittujen kaupunkien lisäksi on monilukuinen ja heterogeeninen joukko keskisuuria kaupunkeja ja pienehköjä seutukaupunkeja, joita leimaa heikko korkeakoulupoliittinen asema, hahmottomaton asema valtion sopimusjärjestelmässä sekä haastava väestökehitys. Näihin kaupunkeihin liittyy jatkossa suuria aluekehittämishaasteita, jotka koskettavat työ- ja koulutuspaikkojen tarjontaa ja yleistä elinympäristön kehittämistä. Itse asiassa kaikissa neljässä esittelemässämme skenaariossa pienten ja keskisuurten kaupunkien kehittäminen niiden mahdollisen supistumisen aikakaudella nousee yhdeksi valtiovetoisen aluekehittämisen suureksi haasteeksi.

2.2 Paikkaperustainen kehittäminen

Paikkaperustainen ja transformatiivinen kehittäminen ovat nousemassa kansainvälisessä keskustelussa yhdessä ja erikseen kehittämisajattelun keskiöön 2020-luvulla. Paikkaperustaisessa kehittämisessä lähtökohdaksi otetaan kunkin paikan historia, rakenteet ja tulevaisuuden mahdollisuudet. Paikkaperustaisen kehittämisen tehtävänä on vahvistaa sosiaalista koheesiota ja varmistaa, että alueilla olevat resurssit ja osaaminen saadaan mahdollisimman hyvin käyttöön. Paikkaperustainen kehittäminen lähtee siitä oletuksesta, että jokaisen kaupungin, alueen ja maaseutualueen konteksti saattaa tarjota mahdollisuuksia parantaa hyvinvointia. Kehittämisstrategiat räätälöidään palvelemaan mahdollisimman hyvin juuri kyseisen paikan tarpeita.

Kriitikot ovat kyseenalaistaneet paikkaperustaisuuden vaikuttavuuden ja painottavat sellaisia paikkasokeita kehittämisstrategioita, jotka voidaan rakentaa yleistettävissä olevien kehitysmekanismien varaan. Kriitikot painottavat myös markkinoiden merkitystä resurssien tehokkaassa allokoinnissa ja näkevät paikkaperustaisen kehittämisen johtavan osaoptimointiin. Kansainvälisistä organisaatioista maailmanpankki painottaa paikkasokeuden ja OECD paikkaperusteisuuden merkitystä. Vuonna 2009 OECD päätyi laajojen empiiristen tutkimusten perusteella siihen johtopäätökseen, että kasvavien ja vähemmän kehittyneiden alueiden väliset erot eivät johdu aluepolitiikan puutteesta tai epäonnistumisista vaan monien alueiden huonosti hyödynnetystä kehityspotentialista (OECD, 2009). Kuten Beer

ym (2020) toteavat, paikkaperustaisen ja -sokean kehittämisen välinen jännite on yksi niistä suurista kysymyksistä, joka haastaa käsityksemme kaupunkien ja alueiden sekä kansantalouksien välisestä suhteesta.

Paikkaperustainen kehittäminen tunnustaa sen, että aluekehityspolitiikat eivät läheskään aina ole onnistuneet. Aluekehityspolitiikkojen avainoletukset ja niiden varaan rakennetut toimenpiteet ovat voineet osoittautua ajan mittaan vääriksi tai ylimitoitetuiksi. Vielä useammin haasteet ja tarpeet ovat olleet suurempia kuin käytössä olleet resurssit ja osaaminen. Lisäksi resursseja on voitu sijoittaa infrastruktuuriin, jota kukaan ei käytä tai jolle on epävarma tai rajallinen kysyntä (Daley & Lancy, 2011). Paikalliset ja alueelliset kehittämistoimenpiteet ovat johtaneet vääristyneisiin tuloksiin myös sellaisissa tapauksissa, joissa yritykset siirtyvät alueelta toiselle maksimoidakseen julkisten tukien tuottaman hyödyn. Puutteistaan huolimatta paikkaperustainen kaupunki- ja aluekehittäminen on tärkeää niin alueiden itsensä kuin kansallisen kehityksenkin näkökulmasta.

Taulukko 1. Paikkaperustaisen ja paikkasokean kehittämisen ydinolottuvuudet (Barca et al., 2012; Pike et al., 2019; Beer et al., 2020)

	Paikkaperustainen	Paikkasokea
Ydin	Konteksti	Neutraali
Fokus	Paikka	Ihmiset tai yritykset
Painotus	Konteksti, historia ja kehityspolut	Yleistettävissä olevat taloudellisen mekanismit kaikilla alueilla ja kaikissa kaupungeissa samalla tavalla
Spatiaalinen fokus	Kaupungit ja alueet	Kansakunta
Politiikkaresurssit	Kohdennetaan tunnistamaan kontekstispesifit tarpeet ja räätälöidyt strategiat	Kohdennetaan edistämään teknologian ja innovaatioiden kehitystä kaikkialla samalla tavalla
Hyödyt	Erilaiset hyödyt erilaisilla alueilla. Koko maan osaaminen ja resurssit kyetään hyödyntämään	Suuret kaupunkiseudut hyötyvät toimijakentän moninaisuuden ja laajan osaamisperustan vuoksi
Esimerkit	Innovaatiopoliittinen ohjelma, joka vahvistaa oppimista ja innovaatiokykyä kuhunkin paikkaan ja aikaa sopivalla tavalla	Verohelpotukset yrityksille innovaatiotoiminnan lisäämiseksi ja vahvistamiseksi

Vaikka paikkaperustaiset ja alueellisesti sokeat lähestymistavat esitetään usein toisilleen vastakkaisina, molempia lähestymistapoja tarvitaan. Joissakin poliittisissa teemoissa ihmisiin kohdenetut ja alueellisesti sokeat aloitteet voivat tuottaa parhaat tulokset, kun taas jotkin muut teemat saattavat edellyttää paikkaperustaista lähestymistapaa. Lähdemme tässä raportissa siitä, että aluekehityksen näkökulmasta Suomen tulisi löytää mahdollisimman hyvä tasapaino näiden kahden ääripään välillä, ja että erilaiset painotukset johtavat erilaisiin kehityskulkuihin. Paikkaperustaisen kehittämisen heikkous lienee yksi syy monien muiden joukossa siihen, että niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa alueellinen polarisaatio on kasvanut ja monien alueiden kehityspotentiaalia ei ole tunnustettu eikä hyödynnetty. Alueiden taloudellisten toimintojen diversifioiminen erikoistumalla (älykäs erikoistuminen) on EU:n vastaus paikkaperustaiseen kehittämistarpeeseen (Foray, 2014).

Paikkaperustainen kehittäminen edellyttää systemaattista ja hyvin resursoitua transformaatiivista innovaatiopolitiikkaa (TIP) kaikilla aluetasoilla (Lemola, 2021). Innovaatiopolitiikan tarve on perinteisesti perusteltu markkina- ja järjestelmähäiriöiden korjaamisella sekä niillä taloudellisilla ja yhteiskunnallisilla hyödyillä, joita innovaatiot tuottavat. Transformatiivisen ja samalla vihreän aluekehityspolitiikan rakentaminen korostaa niihin tekijöihin vaikuttamista, jotka hidastavat tai estävät siirtymän vihreään talouteen ja maan eri osia tukevaan vihreään aluekehitykseen (transformaatiohäirit). Transformaatiohäirit liittyvät (a) yhteiskunnallisten ja alueiden tarpeiden ja kysynnän täsmentämisen vaikeuteen, (b) kyvyttömyyteen tehdä järjestelmiä uudistavia päätöksiä, (c) erilaisten julkisten toimintapolitiikkojen heikkoon koordinaatioon ja (d) yhteiskuntien alhaiseen kapasiteettiin oppia omista virheistään sekä osallistaa erilaiset toimijat paikkaperustaisen kehittämisen suunnitteluun ja toteutukseen (kollektiivisen oppimisen hitaus). (Grillitsch ym., 2019)

2.3 Luvun kaksi viestit skenaarioiden laadintaa varten

Alueellisen polarisaation olosuhteissa on keskeistä tarkastella sitä, millaisista tekijöistä paikkojen tai kaupunkiseutujen menestys Suomessa koostuu – ainakin jos menestys määritetään kasvuksi tai supistumisen estämiseksi. Menestys liittyy ainakin seuraaviin ulottuvuuksiin. Ne eivät ole alla listattuna tärkeysjärjestyksessä.

- **Saavutettavuus.** Saavutettavuus liittyy paikkojen fyysiseen sijaintiin ja liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuurien mahdollistamaan suhteelliseen sijaintiin eli matka-aikoihin, kulkutapojen monipuolisuuteen ja paikkaan digitaalisissa verkostoissa.
- **Koulutusinfrastruktuurit ja osaamisympäristöt.** Thomas Piketty (2016, 31) on todennut, että osaamisen levittäminen ja koulutustason nousu ovat tärkeitä tuottavuutta parantava ja eriarvoisuutta vähentävä prosessi sekä valtioiden sisällä että valtioiden välillä. Koulutukseen liittyvillä julkisilla

investoinneilla on ollut Suomen historiassa keskeinen merkitys valtion alueelliseen muotoon ja ”voittajien” sekä ”häviäjien” valikoitumiseen. Koulutuspoliittisilla ratkaisuilla on näin ollen luotu kehityspolkuja ja joidenkin kaupunkien ja kaupunkiseutujen kilpailuetuja. Suomessa suurimmat varsinaiset yliopistopaikkakunnat ja niitä ympäröivät seudut ovat olleet pitkään aluekehityksen voittajia. Pienemmissä yliopistokaupungeissa yliopiston tuoma aktiivisuusriske on osaltaan estänyt supistumiskierteiden synnyn. Vireän yliopistokeskuksen ja vahvan ammattikorkeakoulun yhdistelmä on vahvistanut esimerkiksi Seinäjoen kaltaisia kaupunkeja. Vaikeimpaan asemaan ovat ajautuneet paikkakunnat ja alueet, joissa koulutustarjonta on supistunut,

- Menestyviä kaupunkeja ja seutuja leimaa vahva **paikallinen ja alueellinen strategiatyö** sekä siihen liittyvä jatkuva uusien kehityshankkeiden ideointi ja toteutus. Strategiatyö viittaa johtajuuteen, joka leimaa toimivaa aluekehittämistä.
- Suotuisa **valtiosidos** näyttää olevan yksi menestyksen osatekijä. Suomalaiset kaupungit eroavat toisistaan valtiosidoksen osalta. Ääripäinä voidaan pitää niitä kaupunkiseutuja, joiden kanssa valtiovalta laatii erilaisia ”kasvusopimuksia”, ja yksittäisiä kaupunkeja, joiden suhde valtioon rakentuu löyhien ja sisällöllisesti epäselvien kumppanuuksien varaan (esim. Soininvaara 2021).
- Menestyksen kannalta alueiden ja paikkojen kyky hankkia *julkisia ja yksityisiä investointeja* on aivan oleellinen menestystekijä. Tässä yhteydessä julkiset investoinnit jakaantuvat kahteen osaan. Säilyttävät investoinnit viittaavat kuntien valtionosuuksien kautta kuntiin kanavoituvaan rahaan. Kehittävät investoinnit, joiden avulla pyritään paikkojen uudistamiseen, ovat menestyksen kannalta keskeisiä. Lisäksi investointien yhteydessä voidaan puhua rahoitusinnovaatioista, mikä viittaa alueiden ja kuntien kykyyn kerätä rahoitusta ja investointeja yksityiseltä sektorilta – myös kansainvälisiltä markkinoilta.
- **Laadukas elinympäristö ja palveluiden saatavuus** ovat paikkakuntien menestyksen kannalta itsestään selviä ulottuvuuksia. Tässä yhteydessä esimerkiksi kuntien rakennetun ympäristöllä on sekä erilaisia aktiviteetteja edistävä että symbolinen merkitys.

Näiden tekijöiden näkökulmasta aluekehittäminen liittyy ennen muuta investointeihin ja niiden edistämiseen (julkisen ja yksityisen rahan liikkeeseen vaikuttaminen), alueiden ja paikkakuntien kapasiteettien tukemiseen, voimakkaaseen tulevaisuustyöhön, saavutettavuuden ylläpitoon ja kehittämiseen, osaamisen uudistamiseen ja vahvistamiseen, valtion ja alueiden sekä yksittäisten kuntien välisen suhteen laadulliseen kehittämiseen. Tämä kokonaisuus korostaa valtion keskushallinnon merkitystä aluekehittämisessä. Vastuun viertäminen pelkästään alue- ja paikallistasolle ei edistä alueellista kehitystä, koska rakenteellisia ongelmia ei ole helppo ratkaista paikallistasolla.

Edellä esiteltyä paikkojen ”menestysreseptiä” ja siihen liittyviä rakenteellisia seikkoja voidaan tarkastella valikoiden eräiden suomalaisten kaupunkien tai kaupunkiseutujen osalta. Tällainen pikapiirto voi yksinkertaisimmillaan perustua kolmen tekijän yhteistarkasteluun: kaupungin ja valtion keskushallinnon suhde, kaupungin asema korkeakoulupolitiikassa ja väestökehitys. Jo tällöin huomataan, että Suomen kaupungit muodostavat toisistaan selvästi poikkeavia ryhmiä. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että maamme kaupungit asettuvat nykyisellään eräänlaiseen rakenteelliseen hierarkiaan. Kaupungin haavoittuvuus ja riippuvuus poliittisista prosesseista vahvistuu mitä alemmas hierarkiassa siirytään.

3 Näkymä alueiden taloudelliseen kehitykseen

Tarkastelemme tässä luvussa niitä taloudellisia syitä, jotka ovat johtaneet aluerakenteen keskittymiseen ja investointien kohdistumiseen kasvu- ja osaamiskeskuksiin.

3.1 Lähtökohta

Kuten jo luvussa kaksi todettiin, rakenteelliset tekijät (toimialat, korkeakoulut, inhimillinen pääoma ja väestö) selittävät varsin pitkälle alueiden kehitystä pitkällä aikavälillä (Grillitsch ym. 2021). Rakenteita painottavat alueiden kehitys- ja kasvumallit ovat tuottaneet keskimääräisen näkemyksen alueiden kehityksestä ja kasvun elementeistä. Lähempää katsottuna paljastuu Michael Storperin (2011) ajatus siitä, että alueiden kehitykseen vaikuttaa lähes loputon kirjo erilaisia tekijöitä. Aluekehitys ei ole keskiarvo vaan mosaiikki tai monivärikuva (Vihinen, Hynynen, Kolehmainen & Moisio, 2019; Beer et al. 2020). Urbanit kasautumishyödyt voivat rakentua eri tavoin eri puolilla maata ja maailmaa, toimialojen sisäinen ja välinen vuorovaikutus ei ole samanlaista kaikkialla ja investointienkin houkuttelussa on monia tapoja ja vetovoimatekijöitä. Yksittäisten tekijöiden yhteisvaikutusta aluekehitykseen on vaikea ellei mahdoton tunnistaa saati ennustaa, vaikka yksittäiset elementit olisivatkin suhteellisen hitaasti muuttuvia ja analysoitavissa. Alueiden sisäiset verkostot ja yhteydet muualle maailmaan, toimialojen muodostama kokonaisuus, sijainti, infrastruktuuri, alueelle juurtunut tieto ja kompetenssit sekä muodolliset ja epämuodolliset instituutiot vaikuttavat monin tavoin toisiinsa muovaten kullekin alueelle tyypillisiä kehityspolkuja. Koskaan ei saisi myöskään unohtaa maailmanmarkkinoiden muutosten vaikutusta toimialojen ja yksittäisten yritysten kysyntään ja samalla alueen työllisyyteen ja tulovirtoihin.

Alueellisissa kasvumalleissa kasvu viittaa tyypillisesti talouskasvuun, jota mitataan pääasiassa alueellisen BKT:n, työllisyyden ja/tai tuottavuuden perusteella. Vakaa tai jopa kasvava alueellinen BKT saattaa kuitenkin johtua myös työllisyyden laskusta yhdistettynä tuottavuuden kasvuun. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi teollisuusyritysten automatisoidessa tuotantoprosesseja, mikä saattaa johtaa tuottavuuden paranemiseen mutta työllisyyden heikkenemiseen (Bessen, 2020). Yksiolotteisten taloudellisten mittarien rinnalla aluetutkimuksessa on alettu korostaa selkeästi aiempaa enemmän instituutioiden merkitystä ja samalla havaittu niiden operationalisoimisen vaikeus (Rodríguez-Pose, 2013; Rodríguez-Pose, 2020).

Kritiikki taloudellisen näkökulman ylikorostumiseen on 2000-luvulla lisääntynyt ja lienee itsestään selvää, että aluekehityksessä ja -kehittämisessä tulee painottaa aiempaa vahvemmin ekologisia ja sosiaalisia kysymyksiä. Aluekehittämistä tulisi lähestyä ”vihreän aluekehityksen” näkökulmasta. Vihreään aluekehitykseen liittyvä ajatus sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävästä kasvusta on erittäin monisyinen ja vaikeasti määrittyvä. Taloudellisen kasvun ylikorostumisen sijaan aluekehityksessä tulee tavoitella ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen tasapainoa eli luonnonvarojen käyttämistä ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla (UNEP, 2011; OECD, 2009). Kritiikistä huolimatta taloudellinen näkökulma on väistämättä hyvin keskeisessä asemassa myös tulevaisuudessa.

- Taloudellinen kehitys antaa alueille ja kaupungeille mahdollisuuden muokata omaa tulevaisuuttaan. Vahva taloudellinen perusta luo sellaisia mahdollisuuksia, joita taloudellisesti heikommilla alueilla ei ole.
- Talouden globalisaatio on korostanut alueiden ja kaupunkien merkitystä. Tutkijat ovat puhuneet jo pitkään "glokalisaatiosta" (Swyngedow 1992), joka kuvaa globaalien verkostojen ja yksittäisten alueiden merkityksen samanaikaista kasvua.
- Taloudellinen kehitys on tullut yhä monimutkaisemmaksi ja siten alueellisten institutionaalisten ja sosiaalisten olosuhteiden ymmärtämisen merkitys on kasvanut.
- Taloudellisesti heikosti kehittyvät alueet ovat todennäköisesti haavoittuvampia kuin taloudellisesti menestyvät alueet (Beer & Clower, 2020).

3.2 Kasautuminen, moninaisuus ja innovaatiojärjestelmät

Jos jostain ollaan aluetutkimuksessa yhtä mieltä niin siitä, että alueiden kehitykseen vaikuttaa suotuisasti osaamisen ja tiedon leviäminen yritysten välillä sekä yritysten ja muiden avaintoimijoiden välillä. Albert Marshallin, Kenneth Arrowin ja Paul Romerin tutkimusten varaan rakentuva MAR-malli korostaa tiedon luomisen, hyödyntämisen ja leviämisen tapahtuvan pääosin yhden toimialan sisällä, mikä osaltaan vahvistaa toimintojen lokalisoitumista (Glaeser ym. 1992). Kun MAR korostaa sektorikohtaisia etuja, Jane Jacobsin (1969) ajatukset ja niistä versoneet tutkimukset ovat nostaneet esille toimialarakenteen monipuolisuuden merkityksen, mikä lisää eri toimialojen välistä vuorovaikutusta ja tiedonkulkua ja siten innovatiivisuutta. Toisin sanoen sellainen alue, jonka taloudellisen toiminnan ytimessä on laaja kirjo toimialoja ja laaja palvelusektori (urbanisaatioefekti), kasvaa todennäköisesti suotuisammin kuin sellainen alue, jossa erikoistuminen rakentuu kapean erikoistumisen varaan. Moninaisuus on mahdollista nähdä myös erilaisten toimintojen portfoliona, joka suojaa aluetta liialliselta toisiinsa tukeutuvien toimintojen aiheuttamalta haavoittuvuudelta. Alueen taloudellinen moninaisuus voi olla taloudellisen kasvun lähde (Glaeser et al., 1992; Frenken, van Oort & Verburg, 2007). Näin ollen huomio tulee

kohdistaa kunkin alueen rakenteiden ja toimijoiden muodostamaan laadullisesti monimutkaiseen kokonaisuuteen yksittäisten toimijoiden tai toimintojen sijaan.

Erityisesti innovaatiopolitiikassa mutta myös laajemmin aluekehittämisessä innovaatiotoimintaa, oppimista ja luovuutta on 1990-luvun alusta alkaen tarkasteltu varsin yleisesti porterilaisen klusteriajattelun tarjoamista lähtökohdista. Porterin mukaan kansakunnan (ja myöhemmissä sovelluksissa myös alueen) kilpailuetu syntyy, kun toimialalle kasautuu ajan kuluessa sopiva tuotannon tekijöiden, kysyntäolojen, teollisuuden tukialojen, yritysten strategioiden ja rakenteiden sekä kilpailuolosten yhdistelmä (Porter 1990). 2000-luvulla klustereiden merkitys on ollut laskussa toimintojen organisoidessa aiempaa vahvemmin globaalien arvoverkoston varassa eikä niinkään kansallisina tai alueellisina klustereina.

Uuden tiedon omaksuminen ja tuottaminen sekä sen muuntaminen uusiksi tuotteiksi ja prosesseiksi ovat alueiden suotuisan kehityksen avaintekijöitä. Aluetalouden innovatiivisuus ja inhimillisen pääoman laatu ovat tärkeitä tekijöitä alueen kiinnittymisessä globaalin talouden prosesseihin ja verkostoihin. Vahvan osaamisen ja T&K-toiminnan alueet houkuttelevat yritysten kehittyneimpiä toimintoja ja investointeja paremmin kuin ohuemman innovaatiotoiminnan alueet (Crescenzi et al. 2014). Alueelliset innovaatiojärjestelmät¹ ja -politiikat kohdistuvat varsin pitkälle maan ja alueen institutionaalisen perustan vahvistamiseen ja alueen kannalta tärkeiden toimijoiden vuorovaikutuksen edistämiseen. Innovaatiojärjestelmätutkimus korostaa inhimillisen pääoman ja innovaatiotoiminnan merkitystä (ml. tutkimus- ja kehitystoiminta). Inhimillisen pääoman kasautuminen ja resurssien kohdentuminen tutkimukseen ja kehittämistoimintaan muuttuvat hitaasti mutta muokkaavat monin tavoin paikallisia kehityspolkuja vahvistamalla paikallistalouden kykyä tuottaa ja hyödyntää uutta tietoa ja vastaanottaa ja hyödyntää tietoa ulkomaailmalta (Crescenzi & Rodríguez-Pose 2011; Faggian & McCann 2009; Gennaioli ym. 2013; Kolehmainen 2016).

Edellisten teemojen lisäksi vallitsee suhteellisen selkeä yksimielisyys siitä, että suurten kaupunkien moninaisuus ja dynaamisuus tekevät niistä suotuisan ympäristön tiedon ja osaamisen leviämiseksi ja siten talouskasvun moottoreita (Duranton & Puga 2001; Fujita ym. 1999; Glaeser et al. 1992). Kaupunkien on todettu edistävän innovatiivisuutta (Iammarino 2005) ja alentavan tiedon luomisen ja jakamisen esteitä ja kustannuksia (Storper &

---

1 Innovaatio voidaan yksinkertaistaen määritellä joksikin uudeksi asiaksi tai ideaksi, joka on sovellettu ja josta tulee lisäarvoa. Innovaatio on tuotteeseen, palveluun tai muuhun toimintaan liittyvä uudistus, jolla on arvoa kilpailutilanteessa ja/tai yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa. Innovaatiojärjestelmän käsite on analyyttinen viitekehys, jonka avulla on mahdollista jäsentää uuden tiedon luomisen ja soveltamisen prosesseja eli innovaatioprosesseja tukevia elementtejä ja niiden välisiä suhteita. Innovaatiojärjestelmä koostuu niistä eri osatekijöistä, jotka ovat vuorovaikutuksessa uuden ja taloudellisesti käyttökelpoisen tiedon tuottamisessa, levittämisessä ja käytössä (Lundvall 1992).

Venables 2004). Suuret ja monipuoliset kaupunkiseudut tarjoavat paikallisen toimintaympäristön, jossa kilpailun ja yhteistyön limittyminen, mittakaavaedut ja mahdollisuus erikoistumiseen tuovat kilpailuetua niin yrityksille kuin muillekin organisaatioille. Tästä näkökulmasta *kasvukeskus on sellainen alueellinen kokonaisuus, jonne ihmiset ja yritykset uskalta- vat sijoittaa omat rahansa, resurssinsa ja tulevaisuutensa* (Sotarauta & Viljamaa 2003).

Alue- ja innovaatiopolitiikat ovat 1990-luvulta alkaen rakentuneet varsin pitkälle edellä esitettyjen ajatusten varaan ja ovat osaltaan vahvistaneet kaupunkiseutujen asemaa aluerakenteessa. Tutkimus ja erilaiset toimintapolitiikat ovat vastanneet talouden muutoksiin samalla muuttaneet aluekehittämisen painopisteitä.

3.3 Kehityspolut²

Alueiden kehitys rakentuu varsin pitkälle historian kuluessa kehittyneiden rakenteiden varaan; se on monin tavoin polkuriippuvaa. Historian kuluessa kasautuneet hyödyt ja rajoitteet vahvistavat ja ylläpitävät rakenteita ja vuorovaikutussuhteita. Sekä muodolliset että epämuodolliset instituutiot lukitsevat alueen omalta osaltaan menneeseen (ks. polkuriippuvuudesta Martin & Sunley 2006). Alueen vahvuuksiksi usein nostetut dynaaminen teollinen ilmapiiri, alueen erikoistumista palveleva infrastruktuuri, yritysten välinen tiivis yhteistyö ja vahva tuki niin paikallishallinnolta kuin yliopistoltakin saattavat markkinoiden muuttuessa kääntyä muutoksen esteiksi rakenteiden palvellessa enemmän mennyttä kuin tulevaa. Turvatakseen tällaisessa tilanteessa sisäisen koheesion alue ja sen tärkeimmät toimialat sopeutuvat paikalliseen toimintaympäristöön eivätkä niinkään toimintaympäristön muutoksiin; huomio kohdistuu olemassa olevien kehityspolkujen ylläpitämiseen niiden uudistamisen tai uusien kehityspolkujen luomisen sijaan.

Alueellisten ja/tai teollisten kehityspolkujen tutkimus on noussut 2000-luvulla yhdeksi talousmaantieteen suosituimmista tutkimuskohteista ja samalla polkuriippuvuus ja uusien polkujen luominen käsitteistön keskiöön. Kehityspolku viittaa uuden teollisuuden tai muiden taloudellisten aktiviteettien syntyyn ja muutokseen alueilla (MacKinnon ym. 2019). Kehityspolulla tarkoitetaan sarjaa toiminnallisesti toisiinsa jollain tavalla kytköksissä olevia kehitysprosesseja, organisaatioita, tuotteita ja/tai palveluja sekä yrityksiä ja muita toimijoita, joiden yhteisvaikutus suuntaa kehityksen kulkua (Binzi ym. 2016 ja Steen & Hansen 2018). Kehityspolku on sarja ajassa toisiinsa kytkeytyneitä ja toisiaan tukevia tapahtumia ja toimintoja. Polkututkimuksen yksi keskeisimmistä tavoitteista on tuottaa aiempaa dynaamisempi näkymä aluekehitykseen ja -kehittämiseen sekä tuottaa tietoa siitä, miten erilaisen alueiden olisi mahdollista irtautua historian painolastista.

² Tämä luku on muokattu aiemmasta julkaisusta (Sotarauta ym. 2021)

Tutkijat ovat tyypitelleet kehityspolut useilla erilaisilla tavoilla. Erot ovat kuitenkin suhteellisen vähäisiä ja 2020-luvun alkuvuosina konsensus kehityspolkujen päätyypeistä on syntymässä. Tiivistämme kehityspolkujen päätyypit Grillitschin ja Asheimin (2018) ja Blažek ym. (2020) jaottelujen perusteella. Grillitsch ja Asheim ovat tunnistaneet kolme perustyyppiä: Uusien polkujen synty, polkujen diversifioituminen ja polkujen päivittäminen (upgrading) (ks. myös Isaksen & Jacobsen 2016; Lester & Sotarauta 2007).

Uuden kehityspolun synty viittaa sellaiseen kehityskulkuun, jossa alueelle syntyy täysin uusi toimiala. Uuden kehityspolun synty edellyttää yleensä radikaaleja teknologisia innovaatioita, uusia liiketoimintamalleja sekä käyttäjälähtöisiä ja sosiaalisia innovaatioita. Uusi kehityspolku toimii alueelle aiemmin vierailta markkinoilla sekä rakentuu uudenlaisen osaamisen ja teknologisen kyvykkyyden varaan. Koska toimiala on alueella uusi, myös alan identiteetin luominen ja vahvistaminen nousevat tärkeään asemaan. Uusi alueellinen kehityspolku voi syntyä myös siten, että alueelle siirtyy sen ulkopuolelta uutta teollisuutta. Tieteellisen tutkimuksen korkea taso, vahva yrittäjyyskulttuuri ja hyvin toimivat globaalit yhteydet sekä näiden varassa jatkuvasti kehittyvät uuden tiedon luomisen ja hyödyntämisen järjestelmät ja prosessit ovat yleensä uusien kehityspolkujen synnyn ytimessä.

Diversifikaatio viittaa sellaisiin kehityskulkuihin, joissa alueella oleva toimiala kykenee uudistamaan ydinteknologioitaan ja -osaamistaan siten, että koko teollisuudenala muuntuu ajan kuluessa uudenlaiseksi. Esimerkiksi Akron tunnettiin aikanaan maailman rengaspääkaupunkina, mutta globaalin kilpailun myötä rengasteollisuus ajautui suuriin vaikeuksiin. Rengasteollisuuden osaaminen kyettiin muuntamaan polymeeriteollisuudeksi (ks. Safford 2004; Lester & Sotarauta 2007). Teollisuuden muuntuessa joksikin aiemmasta poikkeavaksi myös sen tiedon ja osaamisen tarpeet muuttuvat. Diversifioitunut kehityspolku vie alueen toimijat uusille markkinoille; perinteinen osaaminen ja teknologiset kyvykkyydet sovitetaan uudenlaisiin toimintoihin ja aiemmasta poikkeavaan kysyntään.

Kehityspolun päivittyminen viittaa sellaisiin tapauksiin, joissa alueella jo oleva toimiala säilyttää aiemman identiteettinsä ja markkinansa, mutta kykenee uudistumaan sisäisesti siten, että perinteisiin tuotteisiin ja prosesseihin kyetään liittämään uutta osaamista ja teknologiaa. Tässä kehityskulussa markkinat, asiakkaat, teknologia ja ydinkompetenssit pysyvät pääosin samoina. Polun päivittämisessä voi olla kyse uuden paremman markkina-aseman rakentamisesta globaaleissa tuotantoverkostoissa, uuden teknologian avulla tuotteiden parantamisesta tai uuden nichen luomisesta olemassa olevilla markkinoilla. Edellä lyhyesti esiteltyjen kolmen polkutyyppin lisäksi voidaan tunnistaa *polun laajentuminen*, joka viittaa olemassa olevan kehityspolun kasvuun vanhalta pohjalta. Markkinat, kompetenssit ja teknologiset kyvykkyydet pysyvät pääosin samoina, mutta esimerkiksi hyvästä markkinatilanteesta johtuen alan on mahdollista kasvaa (Isaksen & Jacobsen 2016).

Kehityspolkujen tutkimus on kohdistunut pääosin positiivisiin tapauksiin, mutta kuten Blažek ym. (2020) osoittavat, kehityspolut ovat usein myös negatiivisia. *Kehityspolun downgreidaus* viittaa siihen, että alueella toimivat yritykset siirtävät korkeampaa osaamista edellyttävät toiminnot muualle suorittavan työn jäädessä alueella. Tämä voi johtua joko siitä, että yritykset määrittävät asemansa arvoketjuissa uudelleen tai siitä, että ne siirtävät esimerkiksi T&K-toimintansa sitä paremmin tukevalle alueelle. Downgreidausta tapahtuu tyypillisesti alueilla, jotka eivät kykene houkuttelemaan riittäviä pääomia tai joissa inhimillisen pääoman taso ei ole riittävä kyseisen toimialan tarpeisiin. Samalla alueen innovaatiokapasiteetti heikkenee. *Kehityspolun supistuminen* tarkoittaa Blažekin ym. (2020) mukaan sitä, että alueen teollisuus supistuu joko yritysten sulkiessa toimintojaan tai erikoistuu kapeammille markkinoille. Polun supistuessa alue ei menetä innovaatiokapasiteettiaan mutta osaamis pohja saattaa rapautua erikoistumisen kaventumisen myötä. *Kehityspolun delokalisaatiossa* taas on kyse siitä, että monet avaintoiminnot siirtyvät muualle, mistä seuraa investointien väheneminen, innovaatiokapasiteetin heikkeneminen ja aivovuoto.

3.4 Perifeeristen alueiden asema

Tiedon, teknologian, osaamisen ja innovaatioiden varaan rakentuva kehittämistoiminta ei lähtökohtaisesti jätä pieniä ja keskisuuria kaupunkeja (PiKe-kaupungit) tai maaseutua oman onnensa nojaan, mutta niiden kapasiteetti osallistua osaamisperustaiseen talouteen on heikko. Yleisesti ottaen PIKE-kaupunkien ja maaseutualueiden innovaatiokapasiteetti on rajallinen (liite 6), koska tutkimus- ja kehitystoiminnan (T&K) määrä on matalalla tasolla ja paikallista taloutta hallitsevat perinteiset PK-yritykset. Lisäksi kehittämisorganisaatiot ovat usein pieniä ja heikosti resursoituja, paikalliset verkostot hentoja ja riippuvuus ulkoisista tiedon ja osaamisen lähteistä suurta. (Tödtling & Trippel 2005; Vale & Carvalho, 2013; Isaksen & Trippel 2017). Tieto- ja viestintäteknikan kehitys on kuitenkin helpottanut eksplisiittisen tiedon jakamista kaukaistenkin yhteistyötahojen kanssa. PiKe-kaupunkien ja maaseutualueiden yritykset pystyvät osittain kompensoimaan paikallisverkostojen puutetta kansallisten ja kansainvälisten yhteyksiensä avulla (Virkkala 2007; Meili & Shearmur 2019). PiKe-kaupunkien ja maaseutualueiden sijaintihaitta on pienempi aloilla, joiden innovaatiotoiminta perustuu nopeasti vanhenevan markkinatiedon ja vaikeasti artikuloitavan hiljaisen tiedon sijaan hitaammin vanhenevaan tekniseen ja tieteelliseen eksplisiittiseen tietoon – eli aloilla, joissa innovaatiotoiminta ei edellytä päivittäistä fyysistä kanssakäymistä yhteistyötahojen kanssa (ns. ”slow innovation”) (Shearmur & Doloreux 2016). Innovaatiokäsityksen laajeneminen on nostanut esille, että innovaatiotoimintaa on mahdollista tuottaa hyviä tuloksia myös perifeerisillä alueilla (Fritsch & Wyrwic 2021 a; 2021 b). PiKe-kaupungit ja maaseutualueet eivät siis ole automaattisesti innovaatioiden maantieteen aukko-paikkoja, vaan ne voivat olla esimerkiksi oman alansa innovatiivisimpien yritysten (ns. ”hidden champions”) kotipaikkoja (Lehman ym. 2019).

PiKe-kaupungit ja maaseutualueet ovat joka tapauksessa monin tavoin haavoittuvia ja ne juuttuvat ydinalueita herkemmin kiinni menneeseen polkuun kognitiivisesti, rakenteellisesti tai poliittisesti. Usein ne tarvitsevat ulkoisia investointeja (liitteet 7 ja 8) tai valtion väliintuloa päästäkseen irti aiemmasta polusta (Isaksen 2015). Polkuriippuvuuden logiikka on spatiaalisesti valikoiva (Augsdorfer, 2005). PiKe -kaupungeissa ja maaseutualueilla korostuu usein pyrkimys olemassa olevan kehityspolun laajentamiseen näkemättä diversifikaation tai päivittämisen mahdollisuutta. Vielä useammin PiKe -kaupungit ja maaseutualueet ajautuvat negatiiviseen kierteseen.

PiKe -kaupunkien ja maaseutualueiden ongelmat liitetään varsin usein syrjäiseen maantieteelliseen asemaan eikä niinkään niiden asemaan kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Perifeeristen alueiden ongelmat eivät johdu vain sijainnista, vaan heikosta asemasta niiden omaa tulevaisuutta muokkaavissa keskusteluissa ja toimintapolitiikkojen määrittelyssä. Liian usein perifeeriset alueet nähdään paikkoina ilman tulevaisuutta, paikkoina, joihin ei kannata investoida ja joiden tulevaisuutta ei kannata laajemmin pohtia. Marginaalinen asema tulevaisuutta luotaavissa keskusteluissa ja laajemmissa verkostoissa synnyttää tunteen unohdetuista paikoista, jotka on jätetty menneisyyteen (Rodriguez-Pose, 2018). Yksi vastaus näiden alueiden kehityksen haasteisiin on alueen toimintojen moninaistamisessa rakentamalla yhteyksiä alueelta ja alueelle sekä erikoistumisen mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen.

PiKe -kaupunkien ja maaseutualueiden tulevaisuudennäkymien parantamiseen pyritään kasvavassa määrin elinvoimapolitiikan avulla (esim. Maa- ja metsätalousministeriö 2021; Makkonen & Kahila 2021). Elinvoimapolitiikalla pyritään kehittämään alueita ja kuntia kokonaisuutena niin että huomioidaan sekä yritysten kilpailukyky että asukkaiden hyvinvointi ja osallisuus: ilman yrityksiä ei ole työpaikkoja ja ilman alueella viihtyvää osaavaa työvoimaa ei ole yrityksiä. Uusimpien väestöennusteiden valossa näyttää kuitenkin siltä, että väestö tulee pienenemään ja vanhenemaan suuressa osassa Suomen kuntia (liitteet 1 ja 2). Pienenevän verotulokertymän yhteensovittaminen ikääntyvästä väestöstä johtuvan kasvavan palvelutarpeen kanssa on ongelmallinen yhtälö, jonka ratkaisemiseksi elinvoimapolitiikka tarjoaa hyvin vähän konkreettisia apuvälineitä. Uutena suunnitteluparadigmana PIKE-kaupunkien ja maaseutualueiden kohdalla puhutaankin usein jo älykkästä sopeutumisesta tai tyylikkäästä taantumisesta, millä tarkoitetaan rakennetun ympäristön ja palveluiden oikeankokoistamista pienenevän väestön tarpeisiin sopivaksi. Älykkään sopeutumisen keskiössä on väestön pienenemisen tunnistaminen ja hyväksyminen. Epärealististen kasvustrategioiden sijaan alueiden ja kuntien tulisi keskittyä takaamaan sinne jäävän väestön hyvinvointi niin, että alue on hyvä elinympäristö niille ihmisille, jotka siellä haluavat asua (Peters ym. 2018). Onkin hyvä huomioida, että elämänlaadulla (eli koetulla hyvinvoinnilla) mitattuna suomalaisten PiKe-kaupunkien ja maaseutualueiden tilanne näyttää lohdulliselta (liite 7). Koetun hyvinvoinnin osalta kaupunkimaisten ja

maaseutumaisten alueiden väliset erot eivät ole viime vuosina kasvaneet, vaan pikemmin kaventuneet (Tervo 2019).

Varsinkin koronapandemian aikana on (jälleen) puhuttu paljon etätöiden ja monipaikkaisuuden PIKE-kaupungeille ja maaseutualueille tuomista mahdollisuuksista (esim. Tantarimäki 2020). Monipaikkaisuuden on nähty tasapainottavan Suomen väestöllistä aluerakennetta ja palvelurakennetta. Etätö on kuitenkin vaihtoehto vain tieto- mutta ei suorittavan työn tekijöille tai palvelualojen työntekijöille. Lisäksi varsinaisen talouskasvun moottorin eli innovaatiotoiminnan edistämiseksi monipaikkaisuuden vaikutukset ovat rajalliset, jos innovatiivisten yritysten sijaintipaikat pysyvät edelleen pääsääntöisesti suurissa kaupungeissa. Myös kulutustottumusten ja elintapojen muutoksista on toivottu pirstustusta PiKe -kaupunkien ja maaseutualueiden elinvoimaisuuteen. Lähiruuan ja -tuotteiden suosiminen sekä uuden sosiaalisen ja ekologisen kestävän kehityksen tavoitteita edistävän yrittäjäsukupolven (ns. "lifestyle entrepreneurs") esiinmarssi ovat jossain määrin lisänneetkin yrittäjyyttä varsinkin maaseutualueilla (Fortunato 2014), mutta ilmiön mittakaava on vielä suhteellisen vaatimaton.

PIKE-kaupunkeja ja maaseutualueita ei tulisi nähdä passiivisina oman kohtalonsa uhreina (Willet & Lang 2017), mutta jos paikallisten toimijoiden kyky muotoilla strategioita, tunnistaa mahdollisuuksia ja mobilisoida niin alueen kuin sen ulkopuolinenkin osaaminen on heikko, ne saattavat jäädä menneiden polkujen puristuksiin.

3.5 Luvun kolme viestit skenaarioiden laadintaa varten

Alueellisesti keskittävään kehitykseen vaikuttavia tekijöitä:

- Kansainvälisen tason yritystoiminta ja T&K- toiminta keskittyvät sellaisille kaupunkiseuduille, joissa sekä urbanisaatio- että lokalisatiotekijät tukevat yritysten, yliopistojen ja muiden avaintoimijoiden kasvua ja kehitystä.
- Kansainvälisen tason osaamiskeskittymät ovat samanaikaisesti sekä globaalien verkostojen solmukohtia että monien toimintojen paikallisia alustoja. Ne vetävät puoleensa tietoa, investointeja ja osaamista vahvistaen samalla kaupungistumista.
- Suurilla kaupunkiseuduilla työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat paremmin kuin pienemmällä seuduilla. Tämä on erityisen tärkeää sellaisissa kotitalouksissa, joissa on useampi kuin yksi korkeasti koulutettu henkilö. Lisäksi suuremmat kaupunkiseudut tarjoavat paremmat mahdollisuudet urakehitykselle kuin pienemmät.
- Suurten kaupunkiseutujen laaja palvelujen tarjonta vastaa nykyajan vaateisiin paremmin kuin palveluvarustukseltaan ohuempien alueiden tarjonta.

- Paikkasokea innovaatiopolitiikka suosii kaupunkeja, joissa on runsaasti sellaisia organisaatioita ja niiden muodostamia verkostoja, jotka kykenevät hyödyntämään sekä kansallisia että kansainvälisiä rahoitusmahdollisuuksia.
- Maaseudun ja PIKE-kaupunkien vinoutuva ikärakenne, ohuet rakenteet ja yritystoiminnan taantumisen jatkuminen vahvistavat keskittynyttä kehitystä. Alueet sopeuttavat aluerakennettaan ja palvelutarjontaansa pienevän väestön tarpeiden mukaisesti
- Suurilla kaupunkiseuduilla on samanaikaisesti useita erilaisia kehityspolkuja, mikä vahvistaa niiden asemaa kehityspolkujen vahvistaessa tai kompensoidessa toistensa vaikutusta.
- Rakenteiden vaikutus aluekehitykseen on suuri ja seuraavien 20 vuoden kehitys on sisällä 2020-luvun rakenteissa. Suurella todennäköisyydellä menneiden polkujen vaikutus on aluerakennetta keskittävä.

Tasapainottavia tai keskittynyttä kehitystä hidastavia tekijöitä:

- Digitaalisen toimintaympäristön muodostuessa yhä useamman toimialan tärkeimmäksi toiminta-alustaksi organisaatiot hajauttavat toimintojaan useille paikkakunnille. Avaintekijäksi nousee aiempaa vahvemmin ihmisten omat valinnat ja suurten organisaatioiden työtekoon liittyvät linjaukset.
- Korkean osaamisen ja jatkuvan innovaatiotoiminnan merkitys ei rajaudu vain niille toimialoille, jotka ovat keskittyneet kaupunkiseuduille, vaan haastavia työpaikkoja on tarjolla myös maaseudulla ja pienemmillä kaupunkiseuduilla sijaitsevista yrityksistä ja julkisista organisaatioista. Tällaisia ovat esimerkiksi metsäperustainen biotalous, kaivosteollisuus, elämystalous ja sosiaali- ja terveystalouden kehittäminen vastaamaan maan erilaisten osien erilaisia tarpeita.
- Yksilöiden ja perheiden arvomuutokset (luonto, työn ja muun elämän suhdet) tasapainottavat aluekehitystä, jos yritysten on osaavan työvoiman saatuuden varmistukseksi kehitettävä etä- tai monipaikkatyön mahdollistavia rakenteita ja toimintoja.
- Nykyistä systemaattisempi, pitkäjänteisempi ja paremmin resursoitu paikkaperustainen kehittämis- ja innovaatiopolitiikka vahvistaa alueiden tulevaisuuskapasiteettia ja hidastaa tai tasapainottaa keskittynyttä kehitystä sekä näin antaa mahdollisuuden etsiä ja hyödyntää kaikkien alueiden tulevaisuuspotentiaali. Jos maaseudulla ja PIKE-kaupungeissa ei kyettä rakentamaan paikkaperustaisia kehityspolkuja uudelleen suuntavia kehittämisstrategioita, keskittynyt trendi tulee jatkumaan.
- Alueet onnistuvat elinvoimapolitiittisissa toimenpiteissään vahvistamaan sekä yritysten kilpailukykyä (työpaikat) että asukkaidensa hyvinvointia ja osallisuutta (osaava työvoima).

- Eksplisiittisen tietoon perustuva innovaatiotoiminta vahvistuu PIKE-kaupungeissa ja maaseutualueilla, mikä vahvistaa yritysten asemaa omilla markkinoillaan. PIKE-kaupunkien ja maaseutualueiden yrittäjät ja muut toimijat kykenevät verkostoitumaan sekä kansallisesti että kansainvälisesti.
- Kasautumishyötyjä rakennetaan myös pienen mittakaavan toimintoihin vahvistamalla paikallista innovaatiokapasiteettia ja tukemalla alueelta ulos suuntautuvia etsintäverkostoja.
- Elintapayrittäjät tuovat uutta yritystoimintaa PIKE-kaupunkeihin ja maaseudulle.
- Monipaikkaisuus tasapainottaa Suomen väestöllistä aluerakennetta ja palvelurakennetta.

4 Suomen aluekehitykseen vaikuttavat megatrendit

Aluekehityksen suurissa suuntaviivoissa on selkeä suunta. Tieto ja osaaminen sekä niiden mukana investoinnit, ihmiset ja yritykset ovat kasautuneet voimakkaasti suurille kaupunkiseuduille. Esimerkiksi Uudenmaan väestö on kasvanut yli viidenneksellä 20 vuodessa (liite 1). Kasvu on yleisesti painottunut suurimpiin yliopistokaupunkeihin ja kasvavia kuntia on yhä vähemmän. Myös työpaikkojen osalta kehitys on ollut samansuuntaista, tosin kehitys ei ole ollut aivan yhtä voimakasta. Muutos ei ole luonteeltaan ainoastaan määrällistä vaan myös rakenteellista. Erot esimerkiksi nuorten työikäisten korkeakoulutettujen osuudessa ovat kasvaneet ja koulutettujen nuorten osuus yliopistottomissa maakunnissa on ollut laskusuunnassa. Laadullisesti kokemus elämänlaadusta ei kuitenkaan suoraviivaisesti seuraa väestöllisiä ja taloudellisia mittareita, elämänlaatu koetaan hyväksi maan eri osissa. (ks. liitteet)

Megatrendillä tarkoitetaan muutoksen suuria linjoja, jotka voivat koostua useista ilmiöistä, ja jotka ovat pitkäkestoisia, tietyn suuntaisia ja usein globaaleja (Rubin 2004). Seuraavaksi tarkastellaan Sitran julkaisemaa megatrendilistausta (Dufva 2020) erityisesti Suomen aluekehityksen tulevaisuuden näkökulmasta.

Ekologinen jälleenrakennus on tulevien vuosikymmenien suurin haaste. Ilmaston lämpeneminen, luonnon monimuotoisuuden väheneminen ja resurssien ylikulutus tulevat vaikuttamaan kaikkien elämään. Yhtäältä luonnon muutokset alkavat näkyä arjessa ja toisaalta sääntely-ympäristö ja arvovalinnat tulevat pyyhkimään pois vanhoja toimintatapoja synnyttäen uusia. Myös alueilla joudutaan pohtimaan, miten näihin muutoksiin vastataan ja nähdäänkö tilanteessa pelkästään uhkia vai löydetäänkö myös muutoksiin sisältyvät mahdollisuudet.

Demografinen kehitys muovaa voimakkaasti alueiden kehitystä. Kaupungistumistrendin katsotaan jatkuvan tulevaisuudessakin. Suomen väestö ikääntyy ja syntyvyys on laskusuunnassa, mikä asettaa haasteita huoltosuhteelle. Samalla paine maahanmuuton lisäämiseksi kasvaa. Väestö monimuotoistuu eri tavoin, mikä voi johtaa ”heimoutumiseen” erilaisen vastakkainasettelujen jakaessa ihmisiä yhä voimakkaammin arvojen, asuinpaikan tai poliittisen ryhmittymän mukaan.

Verkostomaisen vallan vahvistuminen on keskeinen megatrendi kaikilla aluetasoilla. Valtaa ottavat valtioiden lisäksi enenevässä määrin muut toimijat esimerkiksi yritykset, lobbaajat,

ajatushautomot ja kaupungit. Myös erilaiset ihmisten osallisuutta korostavat liikkeet, kuten ilmastoliike vahvistuvat. Toisessa ääripäässä esiintyy vahvojen johtajien ihannoitua. Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset ja kärjistävä someviestintä ruokkivat populismin nousua. Alueiden näkökulmasta verkostomaisen vallan kasvu voi siten tarkoittaa joko aluetta koskevaan päätöksentekoon osallistumista uusin tavoin tai verkostojen reunalle putoamista ja vallan valumista yhä kauemmas.

Teknologian sulautuminen kaikille elämänalueille yhä tiiviimmin on voimakkaasti yhteiskuntaa muuttava voima. Automaatio ja digitalisaatio muuttavat tuotantoa, mutta erityisesti toimintatapoja syvällisellä tavalla. Pitkällä tähtäimellä mm. liikkuminen automatisoituu, ruuan tuotantoon syntyy uusia tapoja ja uusiutuvan energian tuotantojärjestelmä hajaantuu. Samalla on kysyttävä, pysyvätkö kaikki ihmiset ja alueet teknologisen kehityksen tasalla vai tuottaako kehitys syvenevää eriarvoisuutta? Lisäksi teknologian kehityksestä seuraavat lopputulemat riippuvat siitä, kuka teknologian käytöstä päättää: kasautuuko valta teknologiajäteille vai pystyvätkö valtiot vaikuttamaan kehityksen suuntaan.

Talousjärjestelmä tulee hakemaan uutta suuntaa. Talouskasvun painopiste on siirtymässä länsimaiden ulkopuolelle. Samalla ikääntyvä väestö ja kasvun ekologiset reunaehdot haastavat taloutta. Ongelmana on myös vaurauden keskittyminen yhä harvemmillä. Viime aikoina on alettu ajatella, että talouskasvua on pidettävä samanarvoisena tavoitteena ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden rinnalla tai talouteen on suhtauduttava ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin välineenä itseisarvon sijasta. Samalla luonnonvarojen kulutusta talouskasvun perustana halutaan purkaa. Talouteen liittyy myös työn tekemisen rakenteiden muutos, jossa perinteiset jaottelut eivät enää päde. Alueille talouden uusi järjestäytyminen avaa mahdollisuuksia, mutta kuten muidenkin megatrendien osalta, se sisältää myös riskin taantumisesta, jos uusiin mahdollisuuksiin ei kyetä tarttumaan.

Megatrendit kertovat yleisistä kehityssuunnista, mutta ne sisältävät myös edellä kuvattuja jännitteitä. Jännitteiden vaihtoehtoisista painottumisista aukeaa useita erilaisia mahdollisia tulevaisuuden polkuja eli skenaarioita. Lisäksi megatrendit saavat erilaisia ilmenemismuotoja erityyppisillä alueilla ja siten niiden vaikutus voi olla positiivinen, negatiivinen tai neutraali. Samalla on muistettava, että megatrendien rinnalla esiintyy ennakoimattomia-kin kehityskulkuja kuten koronapandemia on osoittanut. Nämä voivat toisinaan muuttaa tai nopeuttaa trendejä voimakkaastikin. Megatrendien yleistä suuntaa ne eivät kuitenkaan helposti käänne.

5 Aluekehityksen skenaariot 2040

Esittämämme skenaariot ovat tutkimustiedon varaan rakentuvia älyllisiä ajatusleikkejä mahdollisista kehityskuluista. Ne eivät kerro millaiseksi tulevaisuus muodostuu, mutta niiden avulla on mahdollista keskustella mahdollisista tulevaisuuksista ja niihin liittyvistä arvovalinnoista. Skenaariot eivät ole absoluuttisia vaan suhteellisia; jokaisen yksittäisen skenaarion ydinelementtejä voi löytää myös muista, mutta niiden suhteellinen painoarvo on vähäisempi tai suurempi.

Skenaariot ovat Suomi tilkkutäkinä, globaalisti valikoitunut Suomi, raaka-aineiden ja turismin Suomi sekä tasapainoinen Suomi (kuva 4). Jokainen yksittäinen skenaario nostaa esille yksinkertaistetun kehityskulun mahdollisuuden ja leikkii ajatuksella mitä jos jotkin tietyt piirteet voimistuvat suhteessa muihin – millaiselta aluekehitys näyttäisi siinä tapauksessa.

Kuva 4. Suomen aluekehityksen skenaariot 2040

Oletukset ja rajaukset

Tarkastelemme skenaarioita siitä näkökulmasta, miten Suomi kiinnittyy globaaliin talouteen. Kohdistamme huomion erityisesti aluekehityksen ja -rakenteen kokonaiskuvaan emmekä tarkastele yksittäisten kuntien, seutukuntien tai maakuntien kehityskulkuja. Skenaarioissa ei myöskään oteta kantaa erilaisten aluetyyppien tulevaisuuteen. Emme hahmottele erikseen sen paremmin maaseudun, kehyskuntien kuin maakuntakeskusten tulevaisuutta.

Oletamme, että Suomi on tarkasteluajanjaksolla koordinoitu markkinatalous (ks. kapitalismin muodoista Hall & Soskice, 2001) ja että aluekehitys on edelleen sidoksissa globaaliin markkinatalouteen. Aluekehityksessä 20 vuotta on suhteellisen lyhyt aika ja oletuksemme on, että aluerakenne muuttuu jatkossakin hitaasti (Nenonen 2018).

Ilmastonmuutos, mahdolliset epidemiat, konfliktit, muutokset Euroopan Unionin politiikoissa ja monet muut yllättävät tapahtumat saattavat vaikuttaa monin tavoin Suomeen. Skenaariot eivät kuitenkaan sisällä ajatusta suuresta murroksesta, vaan kukin niistä avaa näkymän nykykehitystä jollain tavalla jatkavaan polkuun. Jos ilmastonmuutos aiheuttaisi merkittäviä luonnonkatastrofeja, jos Suomi joutuisi sotaan tai jos Suomen taloudellinen perusta romahtaisi, saattaisi myös alueiden tulevaisuus muotoutua toisenlaiseksi. Jos Suomessa omaksuttaisiin jonkin perustavalaatuisen yhteiskunnallisen kriisin seurauksena laajasti talouskasvun kyseenalaistava degrowth-ideologia, monet alueiden kehitykseen vaikuttavat perusteet alkaisivat muuttua.

Emme kiistä ihmisten arvojen tai preferenssien muutoksen mahdollisuutta ja sitä, että tulevaisuudessa ihmisten valinnat saattavat ohjata aluekehitystä aiemmasta poikkeavalla tavalla. Uudet työnteon käytännöt ja monipaikkaisuus saattavat näkyä selvästikin joidenkin kuntien tai seutukuntien kehityspoluissa jo lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä. Oletamme, että mahdolliset arvomuutokset eivät näy erityisen merkittävästi aluekehityksen ja -rakenteen kokonaiskuvassa seuraavan 20 vuoden aikajänteellä. Oletamme kuitenkin, että arvomuutosten aiheuttamat vaikutukset osuvat varsin suurella todennäköisyydellä skenaarioidemme kenttään; ne saattaisivat osaltaan johtaa vaikkapa tilkkutäkki-Suomeen.

Emme tarkastele erikseen hyvinvointi- tai sosiaalipoliittisia kysymyksiä, mutta niiden toimintamallit ja -mahdollisuudet saattaisivat poiketa merkittävästikin skenaarioiden välillä.

5.1 Globaalisti valikoitunut Suomi

Pääpiirteet

Oletuksena tässä skenaariossa on, että talouden globalisaatio ei muutu merkittävästi seuraavan 20 vuoden ajanjaksolla. Yritysten välinen globaali työnjako tiivistyy ja samanaikaisesti kilpailu teknologia- ja innovaatioherruudesta kiihtyy entisestään. Globaalilla tasolla USA ja Kiina hallitsevat markkinoita Euroopan suhteellisen osuuden maailmaa muuttavista innovaatioista laskiessa.

Globaalisti valikoituneessa Suomessa kehitys määräytyy ennen kaikkea sen mukaan mitkä toimialat ja toimijat menestyvät globaalissa talouskilpailussa. Globaalisti valikoitunut Suomi on ääriesimerkki skenaariosta, jossa sekä valtion, alueiden, kuntien, korkeakoulujen ja yritysten strategioiden ytimessä on innovatiivisuus, teknologia ja kansainväliset markkinat (high road strategia). Euroopan painoarvon maailmantaloudessa ja kansainvälisessä politiikassa vähentyessä Suomen kaltaisten pienten maiden yrityksille ja tiedehenkilöille on ensiarvoisen tärkeää päästä osaksi uusia kehityspolkuja luovia verkostoja ja prosesseja (uudet teknologiat, uudet kompetenssit, uudet markkinat). Kiinnittymisestä juuri oikeisiin verkostoihin tulee entistä tärkeämpää. Verkostomaisen vallan merkitys heijastuu monin tavoin yhteiskunnassa taloudellis-poliittis-tieteellisen eliitin kiinnittyessä ensisijaisesti omiin globaaleihin verkostoihinsa valtaosan suomalaisista kiinnittyessä pääosin paikallisiin ja alueellisiin verkostoihin. Vain suuret yritykset ja muutama yliopisto kykenevät sopeutumaan strategisesti globaalin talouden haasteisiin.

Tuotannon paluuta halvan tuotannon maista Suomeen on ennakoitu, mutta tässä skenaariossa se ei realisoidu, koska sijainti lähellä parasta osaamista, markkinoita ja/tai raaka-aineita on ensiarvoisen tärkeää yritysten menestyksen kannalta. Suomen tuotannollinen kapasiteetti (työvoiman tarjonta ja infrastruktuuri) rapautuu hitaasti kärkiä lukuun ottamatta eikä enää vastaa investointeja suunnittelevien tai palaamista harkitsevien yritysten tarpeisiin.

Kuva aluekehityksestä ja kaupungistumisen luonne

Globaalisti valikoituneessa Suomessa aluerakenne jatkaa keskittymistä. Pääkaupunkiseudun merkitys korostuu entisestään. Samalla Etelä-Suomen 'verkostometropoli' vahvistuu ihmisten ja yritysten etsiessä sijaintipaikkaa hyvien liikenneyhteyksien varrelta pääkaupunkiseudun, Tampereen ja Turun muodostamassa kolmiossa.

Uudet kehityspolut syntyvät pääosin Etelä-Suomen verkostometropolin alueella maaseudun ja PiKe-kaupunkien lukkiutuessa paikallisiin markkinoihin ja negatiivisiin kehityspoluihin. Uusien kehityspolkujen synty ja diversifikaatio nousevat taloudellisen kehityksen

yttimeen. Pääkaupunkiseudun osuus kaikista Suomessa tuotetuista radikaaleista innovaatioista ja niiden kaupallistamisesta nousee yli 70 %:n. Tässä skenaariossa riskinä on kapasiteetin heikkeneminen myös Tampereella, Turussa ja Oulussa pääkaupunkiseudun merkityksen korostuessa entisestään. Tampere ja Turku saattavat muodostua pääkaupunkiseudun satelliiteiksi, joiden elinympäristöt ja palvelutaso miellyttävät osajia, mutta joiden tarjoamat työmahdollisuudet eivät vastaa korkeasti koulutetun väestönosan vaatimuksia. Tunnin juna linkittää Tampereen ja Turun kiinteäksi osaksi pääkaupunkiseudun työmarkkinoita.

Pääkaupunkiseudun ja suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella valtaosa Suomesta ajautuu negatiivisten polkujen kierteseen; koulutustaso, T&K-kapasiteetti ja palveluiden laatu ja määrä heikkenevät tasaisesti. Vuosikymmenien kuluessa Suomen eri alueille rakentunut osaamis pääoma alkaa rapautua yhdessä rakenteiden kanssa. PiKe-kaupungeissa yritykset uudistuvat hitaasti ja pääosin päivittävät toimintojaan vastaamaan markkinoiden kysyntää tai veturiyritysten tarpeita. Joissain PiKe-kaupungeissa ja joillain maaseutualueilla turismi, kaivosteollisuus ja metsäperustainen bioteollisuus kykenevät päivittämään osaamistaan ja vahvistamaan omaa ekologista lokeroaan globaaleilla markkinoilla.

Globaalisti valikoituvassa Suomessa sekä julkiset että yksityiset investoinnit kohdistuvat pääosin pääkaupunkiseudulle ja pienemmässä mittakaavassa muille suurille kaupunkiseuduille. Niissä omaisuuden arvot (erityisesti kiinteistöt ja asunnot) jatkavat kasvua, kun muualla Suomessa arvot laskevat ja joissain paikoin nopeastikin. Kuilu alueiden välillä kasvaa pääjuonteiden ollessa pääkaupunkiseudun ja muutaman suuren kaupunkiseudun ja muun Suomen välillä. Tämä näkyy niin työmarkkinoiden eriytyemisessä, omaisuuden arvoissa, koulutustasossa kuin väestön moninaisuudessaakin. Maaseudulla ja PiKe-kaupungeissa väestö ikääntyy ja on leimallisesti suomalaista, kun taas pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa maahan- ja maassamuutto on tehnyt väestöstä keski-ikältään moninaisemman ja monikansallisemman kuin muualla Suomessa. Kilpailu osaavasta työvoimasta kiristyy kaikilla aloilla entisestään. Erityisesti Suomen kärkialoilla kilpailu niin suomalaisista kuin kansainvälisistäkin osaajista kiristyy äärimilleen. Suomi panostaa osaajien houkutteluun maailmalta ja koulutetun työvoiman maahanmuutto tehdään selvästi aiempaa helpommaksi. Pakolaiset sijoitetaan pääosin maaseudulle ja PiKe -kaupunkeihin alueellisen tasapainon nimissä, mutta aikaa myöten he hakeutuvat omien yhteisöjensä läheisyyteen, moniarvoisemmille kaupunkiseuduille.

Monipaikkaisuuteen kohdistetut suuret odotukset eivät realisoitu urbaanien arvojen vahvistuessa ja palveluihin kohdistettujen vaatimusten ylittäessä PiKe-kaupunkien ja maaseudun tarjontakapasiteetin ja palvelujen laadun. Globaalin talouden osaajien työ on liikkuvaa ja mahdollistaa joustavat ratkaisut, mutta Suomen maaseutu ja PiKe-kaupungit eivät kykene vastaamaan odotuksiin. Etätyö ei lisääny yhtä paljon kuin ennakoitiin myöskään sen takia, että suuret yritykset painottavat omissa strategioissaan hybridimallia ja edellyttävät myös fyysistä läsnäoloa varmistaakseen innovaatiotoiminnan sujuvuuden. Näin ollen

globaalisti valikoituneen Suomen korkealle arvostamat korkeasti koulutetut osaajat asuvat ja työskentelevät pääosin suurilla kaupunkiseuduilla tai niiden läheisyydessä. Lentokentän läheisyys ja oman organisaation saavutettavuus korostuvat, laadukas tietoliikenneinfrastruktuuri on perusedellytys. Etätyöjaksoja ei tehdä vain Suomessa, vaan kansainväliseen liikkuvuuteen tottuneet osaajat hakeutuvat itselleen mieluisiin paikkoihin niin maailmalla kuin Suomessakin.

Kaupungistuminen kiihtyy ja kohdistuu ennen kaikkea pääkaupunkiseudulla ja 2–3 muulle kaupunkiseudulle. Kaupungistuminen on erityisesti suurkaupungistumista (suomalaisessa mittakaavassa).

Poliittinen ilmasto

Globaalisti valikoituneessa Suomessa ihmisten ja samalla alueiden identiteetit eriytyvät ja poliittinen levottomuus ja liikehdintä lisääntyvät yhä suuremman ihmisjoukon kokiessa, että heillä ja heidän alueillaan ei enää ole merkitystä. Jännitteiden pääjuonteeksi nousee globaalin eliitin ja ”menneisyyteen jätetyn” Suomen erilaiset mahdollisuudet rakentaa tulevaisuutta. Nationalismi lisääntyy ja kohdentuu erityisesti teknis-taloudellis-poliittisen eliitin ja korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien muita paremmaksi koettujen etuuskien ja muun Suomen väliseen kasvavaan kuiluun. Samalla digitaalinen kuilu syvenee. Osa Suomesta on mukana uusien digitaalisten ratkaisujen luomisessa ja soveltamisessa suuren osan Suomea käyttäessä vain pakollisiksi muodostuneita digitaalisia palveluja. Välinpitämättömyys digitaalisia ympäristöjä kohtaan kasvaa PiKe-kaupungeissa ja maaseudulla.

Ilmastopoliittikka

Ilmastonmuutos on kaikissa skenaarioissa suurin haaste. Tässä skenaariossa yritykset ja teknologian kehittäminen nostetaan Suomen ilmastostrategian ytimeen ajatuksella ’pelasta maailma ja vaurastu’. Teknologisesti kyvykkäät ja innovatiiviset toimijat kykenevät luomaan uusia ratkaisuja valtaosan Suomea kyynistyessä ja kapinoidessa valittua linjaa vastaan.

Aluekehittämisen haaste

Suomen painottaessa voimakkaasti teknologian kehittämistä ja globaaleja markkinoita julkisten toimintapolitiikkojen tärkeimmäksi tehtäväksi nostetaan Suomen taloudellisen kilpailukyvyn vahvistaminen. Paikkasokeat politiikat ovat keskiössä; julkiset kehittämispä nostukset ja investoinnit suunnataan kansainvälisesti vahvojen toimijoiden vahvistamiseen. Radikaaleihin innovaatioihin tähtäävä innovaatiopolitiikka nousee yhdeksi tärkeimmistä julkisista toimenpidekokonaisuuksista ja sen yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on linkittää Suomi ja sen avaintoimijat maailman vahvimpiin osaamiskeskittyymiin.

Pääkaupunkiseudun ja muutaman muun suuremman kaupunkiseudun yritysten ja yliopistojen osaaminen ja kapasiteetti mahdollistavat täysimittaisen osallistumisen innovaatiopoliittisiin ohjelmiin.

Aluepolitiikka on voimatonta ja se koetaan pääosin tarpeettomaksi. Työmarkkinoiden polarisoituessa ja osaamisen keskittyessä kuntien ja maakuntien resurssit ja osaaminen oman alueensa kehittämiseen heikkenevät tasaisesti. Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee alueiden välisen kuilun liiallisen repeämisen estäminen sosiaalisen koheesion ja poliittisen päätöksenteon turvaamiseksi. Aluekehittämisessä tärkeäksi koetaan älykäs sopeutuminen, jotta alueiden kapasiteetti säilyisi edes jollain tasolla. Resurssien heikentyessä ja aluekehittämistehtävien kiinnostavuuden laskiessa kehittämiskapasiteetti heikkenee ja aluekehittäminen jää kosmeettiseksi.

Globaalisti valikoitunut Suomi ei ole erityisen resilientti alueellisesti. Osa alueista jää jälkeen yleisestä kehityksestä ja kasvukeskukset panostavat kapeisiin kärkiin, joihin sisältyy myös korkeita riskejä. Suomen taloudesta ja aluerakenteesta muodostuu kärjen osalta kilpailukyinen mutta alhaisesta moninaisuudesta johtuen herkkä.

Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee alueellisen polarisaation estäminen.

5.2 Raaka-aineiden ja turismin Suomi

Pääpiirteet

Raaka-aineiden ja turismin Suomi perustuu oletukselle siitä, että kansallinen itsekkyys kasvaa EU:n sisäisten jännitteiden ja kansainvälisen politiikan kriisiytymisen myötä. USA:n ja Kiinan välinen kasvava jännite tekee globaaleista markkinoista vaikeasti ennakoitavia ja pienille toimijoille vaikean toimintaympäristön. Monet Suomen avainyrityksistä siirtävät toimintonsa markkinoiden näkökulmasta alhaisen liiketoimintariskin kohteisiin ja samalla valtaosa yritysten TKI-investoinneista suuntautuu muihin maihin. Taloudellisten resurssien heiketessä suomalaisten toimijoiden kyky panostaa omaan tulevaisuuteensa laskee ja vähitellen talouden kärjet ajautuvat negatiivisiin kierteisiin. Suomen osaamiseen perustuva kilpailukyky murenee ja raaka-aineiden suhteellinen merkitys kansantaloudessa kasvaa.

Suomen talouden ytimeen nousevat sellaiset alat, joiden on edes jollain tavalla mahdollista kiinnittyä kansainväliseen talouteen ja siten tuoda maahan valuuttatuloja. Tällaisia aloja ovat turismi, kaivosteollisuus ja metsäraaka-aineiden hyödyntäminen sekä datakeskukset ja tuulivoimalapuistot. Osa konepaja- ja metalliyrityksistä kykenee pysymään mukana suurten monikansallisten yritysten alihankintaketjuissa. Askel askeleelta

Suomesta muodostuu raaka-aineiden varassa elävä tytäryhtiötalous. Suomi myy maailmalle luonnonresursseja eli puuta ja kaivannaisia sekä kaunista luontoa turisteille. Suuret monikansalliset yhtiöt hyödyntävät Suomen raaka-ainevarantoja ja Suomen talous perustuu aiempaa vahvemmin raaka-aineiden ja alhaisten kustannusten yhdistelmään. Turismissa ja raaka-aineiden hyödyntämisessä polkuja päivitetään vastaamaan kysyntää. Uusien polkujen luominen tai olemassa olevan teollisuuden diversifikaatio eivät ole laajassa mielessä mahdollisia sekä julkisten että yksityisten TKI-panostusten laskiessa. TKI-toiminta kohdistuu ennen kaikkea suurten monikansallisten yritysten palvelemiseen. Alhaisen osaamisen alojen osuus Suomen taloudessa kasvaa ja suomalaisten yritysten asema arvoverkostoissa ohentuu. Suurin osa maasta ajautuu negatiivisten polkujen kierteeseen.

Tässä skenaariossa Suomi on yhä riippuvaisempi maan rajojen ulkopuolella tehtävistä päätöksistä. EU:n ja muiden ylikansallisten instituutioiden sekä monikansallisten yritysten päätökset määrittävät Suomen kehityksen puitteet. Suomen asema tulevaisuutta muovaavissa verkostoissa heikkenee ja vain sellaiset toimijat ja alueet, jotka kykenevät palvelemaan suurten kansainvälisten yritysten raaka-ainetarpeita kykenevät kiinnittymään globaaleihin arvoverkostoihin. Resurssien, oman päätösvalan ja innovaatiokapasiteetin heiketessä myös Suomen kapasiteetti kehittyy ja hyödyntää digitaalisia ratkaisuja heikkenee. Maa alkaa liukua kohti digitaalista periferiaa, jossa toimitaan täysin ulkomaisen teknologian ehdoilla.

Työmarkkinoiden jakautuessa aiempaa selvemmin työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat suhteellisen hyvin. Taloudellisen perustan heikentyessä työttömyys jää aluksi korkealle tasolle mutta korkeasti koulutettujen muuttaessa maasta työttömyys ei jatka nousuaan. Yhä useampi nuori hakeutuu opiskelemaan ulkomaisiin yliopistoihin.

Kuva aluekehityksestä ja kaupungistumisen luonne

Alueiden välisen kuilun kasvu hidastuu kaupunkien vetovoiman hiipuessä ja huono-osaisien ihmisryhmien ja kaupunginosien määrän lisääntyessä. Suurten kaupunkien suhteellisen merkityksen kasvu pysähtyy. Kaupunkien työmarkkinat ohenevat raaka-aineiden hyödyntämisen ja turistien palvelun merkityksen kasvaessa. Aluekehityksen 'voittajiksi' nousevat ne PiKe-kaupungit ja maaseutualueet, jotka sijaitsevat resurssi- ja matkailualueiden ytimessä. Esimerkiksi Metsä Groupin biotehtaan ympärille rakentuva kokonaisuus saattaa nostaa Äänekosken yhdeksi raaka-aineiden Suomen esimerkkikaupungeista. Sen kehitys heijastuu Jyväskylään ja pendelöinti Jyväskylästä Äänekoskella lisääntyy.

Omaisuuksien arvostukset eivät eriydy yhtä vahvasti kuin globaalisti valikoituneessa Suomessa, mutta niillä alueilla, joissa monikansallisten yritysten toiminta on erityisen hallitettava kiinteistöjen ja asuntojen arvostukset vahvistuvat muuta maata nopeammin. Sekä julkiset että yksityiset investoinnit kohdistuvat suurelta osin raaka-aineperustaiseen talouteen ja samalla eri puolille Suomea hyvin valikoidusti.

Tässä skenaariossa monipaikkaisuus ei toteudu ennakoidulla tavalla, koska yhä harvem-
malla on mahdollisuus toiseen kotiin, ja koska työmarkkinat rakentuvat pääosin palve-
lualojen ja suorittavan työn varaan. Monikansallisten yritysten johto ja kansainvälisesti
operoivat asiantuntijat työskentelevät monipaikkaisesti suurimman osan suomalaisista
ollessa sidottuja lähiympäristöönsä. Samalla väestön ikääntyminen nopeutuu, koska
Suomi ei ole laajemmin houkutteleva kohde ulkomaisille osaajille eikä Suomi enää kykene
huolehtimaan pakolaisista, mikä laskee pakolaishakemusten määrää.

Raaka-aineiden ja turismin Suomessa tytäryhtiötalous vie tärkeimmillä toimialoilla päätös-
vallan kauemmas ja alueellinen uudistumiskapasiteetti jää heikoksi. Yksikään alue Suo-
messä ei ole erityisen resilientti.

Kaupungistuminen muuttaa luonnettaan pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupun-
kiseutujen kasvun hidastuessa ja resurssi- ja turismialueiden palvelukeskusten suhteellisen
merkityksen kasvaessa.

Ilmastopolitiikka

Ilmastopolitiikassa Suomen mahdollisuudet omaan proaktiiviseen toimintaan heikkenevät
osaamisen ja resurssien rapautuessa. Riippuvuus EU:n ja suurten yritysten linjauksista kas-
vaa. Suomen ilmastopolitiikasta tulee reaktiivisesti sopeutuvaa tavoitteena hidastaa talou-
dellisen perustan rapautuminen. Suomen ja EU:n välinen suhde kiristyy, koska EU painot-
taa ympäristöpolitiikassaan pohjoisten luonnonympäristöjen suojelua ja Suomi
raaka-aineiden tehokasta hyödyntämistä.

Poliittinen ilmasto

Raaka-aineiden ja turismin Suomessa nationalismi vahvistuu kaikkialla Suomessa ja poliit-
tiset jännitteet kasvavat. Raaka-ainenationalismi yleistyy ja kääntyy poliittiseksi voimaksi.
Kuilu monikansallisten yritysten hyvistä palkoista ja muista etuisuuksista nauttivien ja mui-
den suomalaisten välillä levenee. Pieni osa suomalaisista hyöttyy merkittävästi raaka-aine-
taloudesta ja turismista ja kannattaa hiljaisen maltillista ja sopeutuvaa linjaa niin ilmasto-
politiikassa kuin talouspolitiikassakin. He tunnustavat ja hyväksyvät riippuvuuden moni-
kansallisista yrityksistä ja pyrkivät turvaamaan omat taloudelliset etunsa. Yhä useampi
suomalainen vastustaa suurten monikansallisten yritysten toimintaa niiden nähdessä Suo-
men vain raaka-ainavarastona. Monikansallisten yritysten toiminnan rajoittamista vaadi-
taan sekä ilmastopoliittisista syistä että kansallisen edun nimissä. Jopa yritysten kansallis-
tamista vaaditaan. Osa suomalaisista ajaa innovaatiokapasiteetin vahvistamista, korkea-
koulutuksen merkityksen kunnianpalautusta ja paluuta innovaatiovetoisen kehityksen
aikakauteen.

Aluekehittämisen haaste

Aluepolitiikan merkitys tunnustetaan, mutta julkisten resurssien niukkuuden vuoksi mahdollisuudet vaikuttaa kehitykseen ovat lähes olemattomat. Käytännössä aluekehittäminen mukautuu yleiseen kehityskulkuun ja kehittäminen kohdistuu infrastruktuurin ja saavutettavuuden kehittämiseen raaka-aine- ja turismikeskittymissä ja -keskittymiin. Innovaatiopolitiikka murenee rahoituspuolelta ja Suomen vahvimpien T&K-yritysten panostaessa oman innovaatio toimintansa niiden omaa toimintaa parhaiten tukeviin paikkoihin maailmalla. Suomi ei ole raaka-aineiden myyntiin ja turismiin perustuvassa taloudessa houkutteleva paikka teknologia- ja innovaatiovetoiselle yrittäjyydelle ja yrittäjyyden päämuodoksi nousee pakkoyrittäjyys. Korkeakoulujen taso laskee, tutkimuksen laatu heikkenee ja määrä vähenee. Korkeakouluista tulee pääosin kansallisia ja paikallisia työvoimatarpeita palvelevia koulutusyksiköitä. Työmarkkinat paikallistuvat, koska työvoiman tarve kohdistuu erityisesti peruspalveluihin ja suorittavaan työhön.

Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee osaamisen Suomen uudelleen rakentaminen.

5.3 Tilkkutäkki

Pääpiirteet

Kun globaalisti valikoitunut Suomi perustuu erityisesti suurille kaupunkiseuduille rakentuvan teknologian kehittämisen ja jatkuvan innovatiivisuuden varaan ja raaka-aineiden ja turismilla Suomi tytäryhtiötalouteen, tilkkutäkki-Suomessa talouden ydin ja kiinnittyminen globaaliin talouteen eriytyvät pienemmiksi saarekkeiksi. Niin teknologinen kehitys, jatkuva innovatiivisuus kuin raaka-aineiden hyödyntäminenkin ovat keskeisiä taloudellisia voimia. Selkein ero kahteen ensimmäiseen skenaarioon on siinä, että mikään toimiala tai alue ei nouse talouden veturiksi vaan Suomea luonnehtii pistemäinen kehitys. Kansallisen itsekyyden kasvu kaikkialla maailmassa tekee yritystoiminnasta haastavaa ja kiinnittyminen maailmanmarkkinoihin edellyttää erikoistumista entistä kapeammille aloille. Talouden klusterit pirstoutuvat ja sekä yritykset että korkeakoulut ja tutkimuslaitokset tunnistavat entistä tarkemmin oman paikkansa globaaleissa arverkostoissa ilman erityistä tarvetta vahvistaa omaa kilpailukykyä osana kansallisia tai alueellisia klustereita.

Suomen sisäiset verkostot jäävät hennoiksi tilkkujen ydintoimijoiden verkostojen suuntautuessa pääosin vastaavan alan kansainvälisiin keskittymiin. Samalla Suomen asema tulevaisuutta muokkaavissa verkostoissa eriytyy ja eriytymistä tapahtuu myös alojen sisällä. Kokonaisuutena taloudellinen kehitys jää heikoksi, vaikka osa yrityksistä ja joidenkin yliopistojen jotkin alat menestyvät hyvin. Taloudellisen kehityksen kärki on kapea. Vain pieni osa suomalaisista toimijoista kykenee tulevaisuutta luoviin strategisiin ratkaisuihin.

Suomalaiset yritykset investoivat pääosin ulkomaille, mutta joissakin teemoissa Suomen osaamisen taso on riittävää tai raaka-ainevarantojen varassa tapahtuva kehitystyö riittävän kannattavaa.

Suomen kapasiteetti kehittää ja hyödyntää digitaalisia ratkaisuja riippuu toimialasta ja se eriytyy muun kehityksen rytmissä. Suomi on yhtäältä vahvasti kiinni alakohtaisissa ratkaisuissa ja toisaalta digitaalisen maailman reunalla.

Kuva aluekehityksestä ja kaupungistumisen luonne

Pistemäisesti kehittyvässä tilkkutäkki-Suomessa positiiviset kehityspolut kiinnittyvät niihin paikkoihin, joissa avaintoimijat ovat kyenneet rakentamaan itselleen vahvan aseman globaaleissa verkostoissa. Valtaosa Suomesta jää kiinni negatiivisiin kehityspolkuihin. Esimerkinomaisesti tilkkuja voisivat olla Otaniemi (teknologia), Hervanta (teknologia), Äänekoski (biotalous) ja vaikkapa Ylläs (elämystalous). Näissä tilkuissa ollaan aktiivisesti mukana uusien kehityspolkujen synnyttämisessä, olemassa olevan osaamisen diversifioimisessa ja inkrementaaliseen innovaation perustuvassa jatkuvassa päivittämisessä. Näin ollen positiiviset polut rakentuvat joidenkin yksittäisten osaamiskeskittymien, yksittäisten yritysten ja/tai resurssivarantojen varaan.

Aluekehityksen pistemäinen luonne kasvattaa alueiden välistä kuilua muttei niinkään akselilla kaupunki/maaseutu vaan tilkkujen ja muun Suomen välillä. Tilkkutäkki-Suomessa ei voitane puhua alueiden välisestä kuilusta vaan monista pienistä halkeamista, jotka saattavat laajentua monin vaikeasti ennakoitavin tavoin. Tilkkutäkki-Suomessa kaupungistuminen jatkuu, mutta sitä luonnehtii kaupunkien sisäisen polarisaation lisääntyminen. Työmarkkinat painottuvat lähelle työpaikkoja ja samalla palvelut alkavat keskittyä pistemäisesti. Asuntojen hinnat nousevat nopeasti kehittyvissä tilkuissa sekä niissä kaupunginosissa ja PiKe-kaupungeissa, joista yhteydet tilkkuihin on hyvät, ja joita tilkuissa toimivat toimijat arvostavat. Muualla asuntojen hinnat kääntyvät laskuun.

Väestökehitys heijastaa taloudellisen kehityksen tilkkutäkkimäistä luonnetta. Kilpailu osavasta työvoimasta eriytyy ja koulutusjärjestelmällä on vaikeuksia vastata aiempaa pirstaleisempaan kysyntään. Suomi ei ole kiinnostava kohde kuin pieneltä osin ulkomaiselle työvoimalle ja Suomen kapasiteetti pitää huolta ja halu ottaa vastaan pakolaisia laskee taloudellisen epävarmuuden vuoksi. Koska osaamisen taso kokonaisuutena tarkasteltuna rapautuu hitaasti ja keskittyy ja kehittyy vain tietyissä paikoissa ja tietyillä toimialoilla, koulutustaso alkaa laskea. Monipaikkainen työnteko on mahdollista vain pienelle osalle väestöstä.

Alueellinen resilienssi on paikoitellen hyvää. Tosin pistemäinen ja joidenkin paikkojen vahvuuksiin nojaava mutta suhteellisen ohuella pohjalla lepäävä kehitys altistaa tilkut

toimintaympäristön muutoksille. Kokonaisuutena Suomen kaupunkien ja alueiden resilienssi jää alhaiselle tasolle.

Kaupungistuminen muuttaa luonnettaan edellisen skenaarion tavoin pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkiseutujen kasvun hidastuessa ja resurssi- ja turismialueiden palvelukeskusten suhteellisen merkityksen kasvaessa. Kaupungistuminen eriytyy tilkkujen kehityksen mukaisesti. Muutaman teknologisesti vahvan kaupungin lisäksi joidenkin PiKe-kaupunkien ja maaseudun palvelukeskusten suhteellisen aseman alkaa vahvistua.

Ilmastopolitiikka

Tilkkutäkki-Suomi on ilmastopolitiikassa riippuvainen EU:n ja muiden ylikansallisten instituutioiden linjauksista ja päätöksistä. Vain harvoilla avainaloilla on kyky toteuttaa omia ilmastostrategioita ja etsiä tulevaisuutta palvelevia käytännön ratkaisuja. Suomella ei ole kokonaisvaltaista ilmastostrategiaa vaan kokoelma erilaisiin intresseihin perustuvia keinoja.

Poliittinen ilmasto

Nationalismi nostaa päätään raaka-aineiden Suomen tavoin identiteettien eriytyessä, mutta poliittinen liikehdintä on suurelta osin paikalliskansallista. Tilkuissa vahvassa positii-visessa kierteessä olevat toimialat herättävät keskustelua hyväosaisten ja muiden välillä, mikä heijastuu paikallispolitiikassa kansainvälisessä maailmassa kiinni olevan eliitin ja paikallisen suorittavan työn ja palvelualojen väleillä. Kansallisella tasolla politiikka pirstoutuu, koska kansallisen kokonaiskuvan merkitys alkaa hapertua.

Aluekehittämisen haaste

Aluekehityksen tilkkumainen luonne tunnistetaan ja tarve laajentaa tilkkujen kansantaloudellisesta merkitystä nostetaan aluekehittämisen agendalle. Samanaikaisesti pirstoutuvan aluekehityksen tuomat haasteet tunnistetaan, mutta koska aluekehittämisspolitiikat kohdentuvat tilkkujen mukaisesti ja aluekehitystä tasaavat mekanismit ovat heikkoja, kokonaiskuva ei muutu. Paikkaperustaista kehittämispolitiikkaa ei oikeastaan ole, vaan paikka-perustaiselta näyttävä kehittämistoiminta on joidenkin toimialojen joidenkin ydinteemojen kehittämistä joissain tietyissä paikoissa. Innovaatiopolitiikka on alueellisesti sokeaa, se tukee käytännössä tilkkujen avaintoimijoiden kehitystä. Innovaatiopolitiikka eriytyy ja kokonaisvaltainen tarkastelu jää tilkkujen varjoon. Tilkkuihin keskittyminen perustellaan kansainvälisen kärjen tukemisella, osaamisen perustan ylläpitoon ja kehittämiseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Tutkimus- ja kehittämistoiminta supistuu hitaasti ja kohdistuu pistemäisesti. Samalla korkeakoulusektori erikoistuu alueellisesti tukemaan paikallisten vahvuuksien kehittämistä samalla vahvistaen pistemäistä kehitystä sekä alueellisesti että kansallisesti. Vain harvat tieteenalat ovat lähellä kansainvälistä kärkeä.

Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee paikkaperustaisuuden konkretisointi ja ulottaminen muuallekin kuin luontaisesti hyvin kehittyviin tilkkuihin.

5.4 Tasapainoinen Suomi

Pääpiirteet

Tasapainoista Suomea luonnehtii tasainen kehitys kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Oletuksena on, että Suomi painottaa kansallista koheesiota eikä globaalien toimintaympäristön haluta antaa ohjaavan maan kehitystä. Markkinoilta tuleviin paineisiin tai muutoksiin ei reagoida kovinkaan herkästi. Strategisten valintojen tekemistä ei nähdä tarpeellisena, koska ne huojuttaisivat institutionaalista tasapainoa. Suomen kehitys on vahvasti polku-riippuvaa eikä uusien kehityspolkujen luomista nähdä tärkeänä. Suomi on mukana hyödyntämässä uusien kehityspolkujen nousua mutta ei synnyttämässä niitä. Kehitystä luonnehtii tasapaksuus ja talous kehittyy tasaisesti mutta selvästi verrokkimaita hitaammin. Mikään toimiala ei nouse kansantalouden veturiksi, korkeakoulujärjestelmä kehittyy tasaisesti mutta mikään tieteenala ei nouse kansainväliseen kärkeen. Alueiden välisessä tasapainossa ei tapahdu suuria muutoksia.

Suomi on hyvin mukana maan kannalta tärkeissä kansainvälisissä poliittisissa, taloudellisissa ja tieteellisissä verkostoissa, mutta sen painoarvo ei ole erityisen vahva millään alalla tai missään asiassa. Tätä skenaariota voisi kutsua maakuntien Suomeksi tai Norjaksi ilman Norjan erikoistunutta taloutta, resursseja ja resurssien tuomaan kansainvälistä painoarvoa.

Suomen kapasiteetti hyödyntää digitaalisia ratkaisuja on suhteellisen laajasti jaettua vaikei varsinaisia kehityksen kärkiä olekaan. Digitaalisten sovellusten käyttäjälähtöisyyden asteittainen vahvistuminen mahdollistaa uuden teknologian hyödyntämisen ilman maailman kärkeä tavoittelevaa omaa kehitystyötä, mutta samalla suuret monikansalliset yritykset määrittelevät enenevässä määrin Suomen kehityksen puitteet.

Kuva aluekehityksestä ja kaupungistumisen luonne

Tasapainoisessa Suomessa alueiden välillä on suhteellisen hyvä tasapaino (ajan kuluessa syntyneet asetelmat eivät juurikaan muutu) eikä edes pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkiseutujen merkitys kasva aiempaa hallitsevammaksi. Suomessa on laajasti jaettu ymmärrys siitä, että koko maan resurssit ja kehityspotentiaali pitää tunnistaa ja kääntää sekä maan että sen alueiden kehitystä tukeviksi voimiksi. Pääkaupunkiseutu ja maakuntakeskukset muodostavat Suomen aluerakenteen rungon, mutta mikään seutu ei nouse erityiseksi kasvukeskukseksi. Myöskään osaaminen ei keskity erityisen vahvasti, vaan yritysten, korkeakoulujen ja julkisten toimijoiden T&K-toiminta hajautuu moniin

paikkoihin, mikä tukee tasapainoista aluekehitystä mutta ei skaalautuvia osaajien, tiedon ja resurssien kansainvälisesti vahvoja keskittymiä.

Koska alueellinen tasapaino on yksi politiikan kärkiteemoista, paikkaperusteisen aluekehittämisen suhteellinen merkitys korostuu ja innovaatiopolitiikassa on sekä joitain vahvojen kärkialojen kehitystä tukevia paikkasokeita ohjelmia että innovaatiokapasiteettia kaikkialla maassa vahvistavia paikkaperustaisia ohjelmia. Supistuville alueille on laadittu älykkään supistumisen strategiat ja väestön ikääntymiseen ja vähenemiseen etsitään erilaisia keinoja. PiKe-kaupunkien ja maaseudun väestön väheneminen hidastuu ja joissain kunnissa jopa pysähtyy. Kaupungistuminen tasaantuu ja jakautuu aiempaa laajemmin koko kaupunkijärjestelmään. Pääkaupunkiseutu, Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseudut jäävät hitaasti pohjoismaisten verrokkiensa kehityksestä.

Korkeakoulusektorin kehitys heijastaa kokonaisuutta. Painopiste on korkeakoulujärjestelmän kehittämisessä tukemaan laajasti kaikkia toimialoja ja kaikkia alueita. Tieteen kansainvälinen kärki on kapea eikä sen vahvistamista nähdä tärkeänä, koska Suomen strategiana on soveltaa muualla kehittyjä prosesseja, liiketoimintamalleja ja teknologiaa. Strategian vaikuttavuus heikkenee asteittain, koska tutkimuksen määrän ja erityisesti laadun hidaskasvu pudottaa Suomen kansainvälisestä kehityksestä. Suomalaisten korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten kapasiteetti hyödyntää muissa maissa kehitettyä teknologiaa tai liiketoimintamalleja heikkenee, koska syvempi ymmärrys niiden taustalla olevista ratkaisuista ohenee.

Suhteellisen tasainen vaurauden jakautuminen mahdollistaa monenlaisia monipaikkaisia työ- ja asumisvaihtoehtoja Suomessa, koska asuntomarkkinoilla hintakehitys on maltillista eivätkä hintaerot repeä hallitsemattomalle tasolle. Taloudellisen kehityksen tasaantuessa työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat kohtuullisen hyvin. Monipuolinen ja tasainen kehitys edellyttää joka tapauksessa työperäistä maahanmuuttoa, ja Suomi ottaa vastaan pakolaisia ja sijoittaa heidät eri puolille Suomea ja rinnalla työperäisen maahanmuuton ohjelmat tuovat Suomeen maltillisen määrän ulkomaalaisia osaajia eri aloille.

Alueellista resilienssiä leimaa kuuluminen 'keskisarjaan'. Uusien polkujen luomiseen ja diversifikaation tukemiseen suunnatut panostukset hajautuvat, mikä pitää sekä riskit että tuotto- ja kehitysodotukset maltillisina. Monet alueet pysyvät kohtuullisen kasvun tiellä, jolle on tyypillistä hidaskasvu ja maltilliset kehittämissstrategiat. Näin taloudelliset kriisitkään eivät pääse kärjistymään äärimmilleen.

Kaupungistuminen on kaupunkijärjestelmän vahvistumista, pääkaupunkiseudun lisäksi maakuntakeskusten rooli vahvistuu.

Poliittinen ilmasto

Aluekehityksestä johtuvat poliittiset jännitteet eivät kärjisty, koska monilla alueilla ja toimialoilla menee riittävän hyvin eikä kenelläkään mene ”liian hyvin”. Näin poliittisten ääripäiden väliset jännitteet eivät nouse julkiseen keskusteluun ihmisten kyllästyttyä repivään poliittiseen ilmastoon.

Ilmastopolitiikka

Suomi jatkaa aktiivista ilmastopolitiikkaa. Ilmastostrategian laadinta ja toteutus tehdään valtion, maakuntien ja kuntien yhteistyössä, mutta se jää osin turvallisuushakuiseksi ilman kunnianhimoisia kärkiteemoja tai vahvaa ydinosaamista.

Aluekehittämisen haaste

Tasapainoinen aluekehitys on yhteiskuntapolitiikan keskiössä ja paikkaperustaisten ohjelmien merkitys on suuri. Aluekehittämisen suurimmaksi haasteeksi nousee taloudellisten kärkien kehittämisen ja koko Suomen tasapainoisen kehittämisen välinen tasapainoilu.

6 Yhteenveto

Skenaariot on kirjoitettu siten, että niiden väliltä ei ole mahdollista tehdä yksiselitteistä valintaa. Lienee myös selvää, että yksikään niistä ei toteudu sellaisenaan, vaan tulevaisuus muotoutuu skenaarioiden kudelmana.

Koronapandemian on uskottu haastaneen monet keskittävän aluekehityksen voimat, mutta kuten Florida, Storper ja Rodríguez-Pose (2021) toteavat, todennäköisintä on, että haaste jää lyhytaikaiseksi ja vaikutukset aluekehityksen kokonaiskuvaan vähäisiksi. Todennäköisintä on, että aiemmat 'voittajat' ovat jatkossakin vahvoilla. Tämä johtuu pitkälle polkuriippuvuuden voimasta ja keskittyneestä taloudellisesta kapasiteetista. On tosin mahdollista, että joidenkin yksittäisten seutukuntien tai kuntien on mahdollista joiltain osin hyötyä ihmisten arvomuutoksista, metsäperustaisen biotalouden kehityksestä tai monipaikkaisuudesta. Näiltä osin kyse saattaa hyvinkin olla pistemäisestä kehityksestä osana kaupungistuvaa Suomea. Tässä raportissa esille olleiden teemojen lisäksi olisi syytä tarkastella nykyistä systemaattisemmin Suomen kuntien, seutukuntien ja maakuntien kehittämiskapasiteettia ja tulevaisuuteen vievän johtajuuden muotoja (ks. Grillitsch & Sotarauta, 2020; Sotarauta & Beer, 2021).

Emme edes yritä tehdä erityisiä johtopäätöksiä tai suuria suosituksia. Se ei ole tämän raportin tehtävä. Tyydymme tiivistämään skenaarioiden pääpiirteet taulukkoon 2.

Taulukko 2. Yhteenvedo skenaarioista kahdeksan ulottuvuuden läpi tarkasteltuna (PKS=pääkaupunkiseutu, MNC=monikansallinen yritys)

	Gloobaalisti valikoitunut Suomi	Raaka-aineiden ja turismin Suomi	Tilkkutäkki-Suomi	Tasa-painoinen Suomi
Verkostot	Kärkialojen poliittis-taloudellis-tieteellinen eliitti vahvasti kiinni kansainvälisissä verkostoissa. Muu Suomi kiinni paikallisissa verkostoissa.	Suomen merkitys kansainvälisissä verkostoissa on alhainen ja kana-voituu Suomessa toimivien MNC:en kautta. Muu Suomi kiinni paikallisissa verkostoissa.	Suomen merkitys kansainvälisissä verkostoissa on alhainen joidenkin kapeiden erikoisalojen eliitin verkostoja lukuun ottamatta.	Suomi on suhteellisen laajasti mukana erilaisissa poliittis-taloudellistieteellisissä verkostoissa, mutta painoarvo ei nouse missään erityisen korkeaksi.
Saavutettavuus	PKS:n saavutettavuus korostuu.	MNC:n ja turistien liikkumiseen liittyvät ratkaisut korostuvat.	Saavutettavuus eriytyy voimakkaasti pistemäisen kehityksen mukaisesti.	Eryteisesti PKS:n ja maakuntakaupunkien saavutettavuuteen panostetaan.
Koulutusjärjestelmä	Määrä ja laatu keskittyvät pääkaupunkiseudulla ja osin Tampereelle ja Turkuun. Muualla Suomessa korkeakoulut palvelevat paikallisia tarpeita.	MNC:en työvoimatarpeen täyttäminen korostuu. Koulutustehtävä painottuu tutkimusresurssien heikentyessä.	Roolit eriytyvät tilkkujen mukaisesti, korkeakoulujen sisällä yksikkökoko jää pieneksi eikä kansainvälistä kärkeä tavoitella kuin hyvin kapeissa teemoissa.	Korkeakoulujen alueellinen rooli korostuu ja järjestelmää kehitetään kokonaisuutena. Resurssien hajautumisesta johtuen yksikään korkeakoulu ei ole lähellä kansainvälistä kärkeä.
Innovaatioympäristöt	Eryteisesti PKS:lla ja osin Tampereella, Turussa ja Oulussa. Paino kapeissa kärjissä.	Hyvin soveltavia monikansallisten yritysten toimintoja tukevia.	Pieniä ja pistemäisiä. Osaaminen ei skaa-laudu eikä maailman kärkeen tähtäviä ympäristöjä kehity.	Sekä PKS:lla että maakuntakeskuksissa paikallisesti vahvoja mutta kansainvälisessä vertailussa pieniä innovaatioympäristöjä.
Alueiden valtiosidos	Painottaa PKS:a ja suuria kaupunkeja	Painottaa erityisesti raaka-aine ja turismialueita	Eriytyy ja hakee muotoaan	Laaja ja monipuolinen, keskeinen tekijä yhteiskuntakehityksessä

	Globaalisti valikoitunut Suomi	Raaka-aineiden ja turismin Suomi	Tilkkutäkki- Suomi	Tasa- painoinen Suomi
Tulevai- suutta luovat investoinnit	Pääosin PKS:lle ja osin suuriin kaupunkeihin	Eryteisesti raaka-aine- ja turismialueille	Hajautuvat pieniksi tilkkuihin suuntautuviksi puroiksi	Jakautuvat PKS:n lisäksi erityisesti maakuntakeskuksiin
Elinympä- ristö ja palvelujen saatavuus	Voimakas polarisaatio PKS:n, suurten kaupunkien ja muun maan välillä	Heikkenevät kaikkialla Suomessa paitsi joissain raaka-aine- ja turismikeskuksissa.	Eriytyy tilkkujen välillä, myös kaupunkien sisällä	Keskimäärin hyvät palvelut ja elinympäristöt eri puolilla Suomea
Politiikka	Jännitteet eliitin ja muun Suomen välillä kasvavat	Jännitteet tytäryhtiötaloudesta hyötyvien ja muiden välillä kasvavat	Useita jännitteitä tilkkujen ja muun Suomen välillä sekä tilkkujen välillä.	Ei suuria jännitteitä, poliittiset intohimot tasaantuvat.
Kaupungis- tuminen	Suurkaupungistuminen	Hidastuu, joidenkin pienten kaupunkien suhteellinen merkitys nousee.	Pirstoutuu	Maakuntakeskusten rooli korostuu
Aluekehittä- misen haaste	Alueellisen polarisaation estäminen	Osaamisen Suomen uudelleen rakentaminen.	Paikkaperustaisuuden konkretisointi ja ulottaminen muuallekin kuin luontaisesti hyvin kehittyviin tilkkuihin.	Taloudellisten kärkien kehittämisen ja koko Suomen tasapainoisen kehittämisen välinen tasapainoilu.

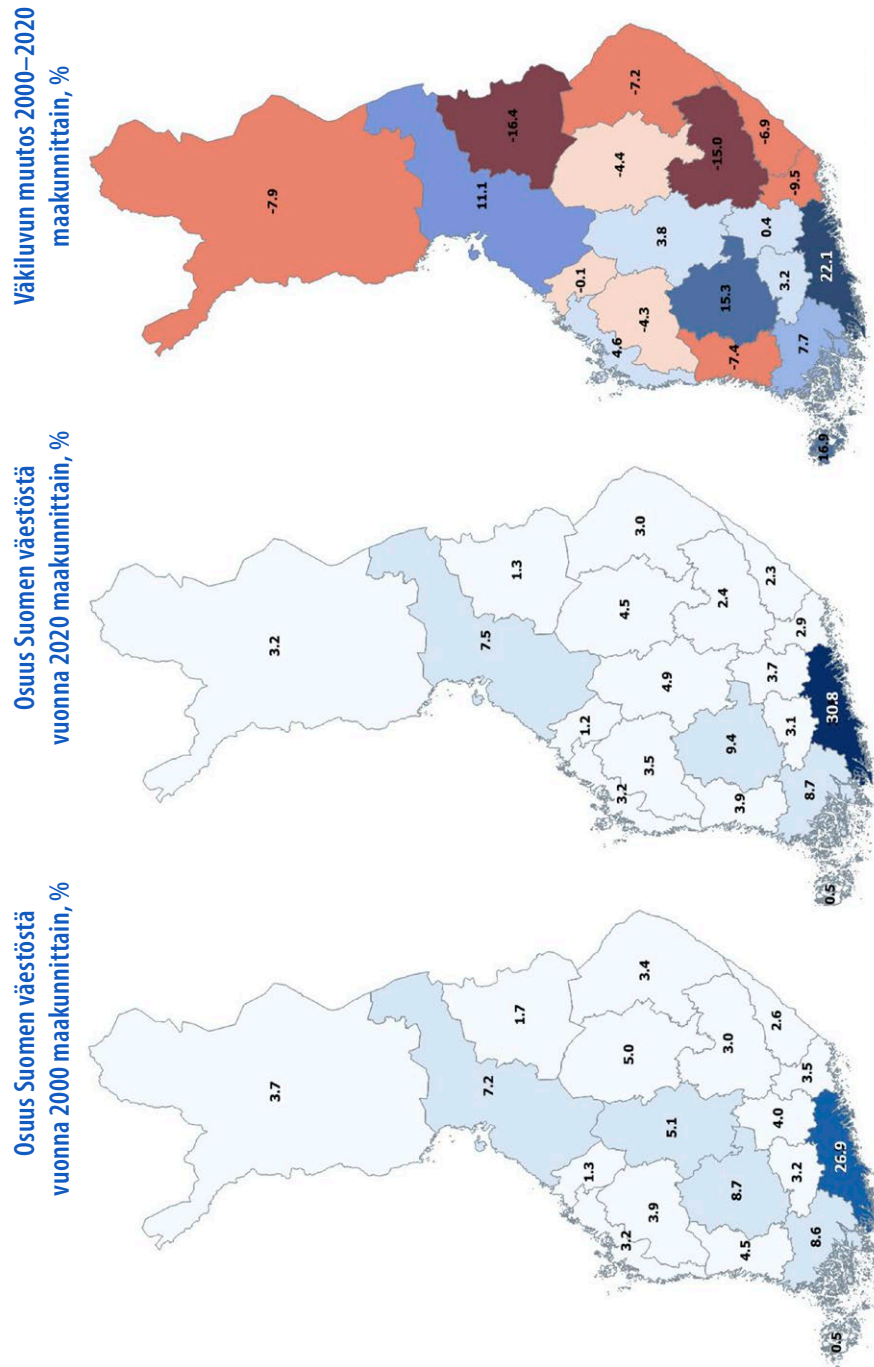
LÄHTEET

- Augsdorfer, P. (2005) Bootlegging and path dependency. *Research Policy*, 34(1), 1-11.
- Barca, F., McCann, P. & Rodríguez-Pose, A. (2012) The case for regional development intervention: Place-based versus place-neutral approaches, *Journal of Regional Science*, 52(1), 134-152.
- Beer, A. & Clower T. (2020) *Globalization, planning and local economic development*. Routledge, Oxford.
- Beer, A., McKenzie, F., Blažek, J., Sotarauta, M. & Ayres, S. (2020) *Every place matters: Towards effective place-based policy*. Taylor & Francis, Regional Studies Policy Impact Books.
- Bessen, J. (2020) Automation and jobs: when technology boosts employment. *Economic Policy*, 34, 589-626.
- Binz, C., Truffer, B. & Coenen, L. (2016) Path creation as a process of resource alignment and anchoring – industry formation for onsite water recycling in Beijing. *Economic Geography*, 92(2) 172–200.
- Blažek, J., Květoň, J., Baumgartinger-Seiringer, S. & Tripl, M. (2020) The dark side of regional industrial path development: towards a typology of trajectories of decline, *European Planning Studies*, 28(8), 1455-1473.
- Brenner, N., Peck, J. & N. Theodore, N. (2010) Variegated neoliberalization: Geographies, modalities, pathways. *Global Networks*, 10(2), 182–222.
- Crescenzi, R. & Rodríguez-Pose, A. (2011) *Innovation and regional growth in the European Union*. Springer, Berlin.
- Crescenzi, R., Pietrobelli, C. & Rabelotti, R. (2014) Innovation drivers, value chains and the geography of multinational corporations in Europe. *Journal of Economic Geography*, 14, 1053–1086.
- Daley, J. & Lancy, A. (2011) *Investing in Regions: Making a Difference*. Melbourne: Grattan Institute.
- Dufva, Mikko (2020). *Megatrendit 2020*. Sitran selvityksiä 162. Haettu osoitteesta <https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2020/> 21.9.2021.
- Duranton, G. & Puga, D. (2001) Nursery Cities: urban diversity, process innovation, and the life cycle of products. *American Economic Review*, 91, 1454–1477.
- Faggian, A. & McCann, P. (2009) Human capital and regional development. In Capello R, Nijkamp P (eds) *Handbook of regional growth and development theories*, 133–148, Edward Elgar, Cheltenham and Northampton.
- Florida, R., Adler, P. & Mellander, C. (2017) The city as innovation machine. *Regional Studies*, 51(1) 86-96
- Foray, D. (2014) From smart specialisation to smart specialisation policy. *European Journal of Innovation Management*, 17(4) 492-507.
- Fortunato, M. W. P. (2014) Supporting rural entrepreneurship: a review of conceptual developments from research to practice. *Community Development*, 45(4), 387-408.
- Frenken, K., van Oort, F. & Verburg, T. (2007) Related Variety, Unrelated Variety and Regional Economic Growth. *Regional Studies*, 41(5), 685-697.
- Fritsch, M., & Wyrwich, M. (2021a) Does successful innovation require large urban areas? Germany as a counterexample. *Economic Geography*, 97(3), 284-308.
- Fritsch, M., & Wyrwich, M. (2021b) Is innovation (increasingly) concentrated in large cities? An international comparison. *Research Policy*, 50(6): 104237.
- Fujita, M., Krugman, P. & Venables, A. (1999) *The spatial economy: cities, regions and international trade*. The MIT Press, Cambridge
- Gennaioli, N., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F. & Shleifer A (2013) *Quarterly Journal of Economics*, 128(1), 105–164.
- Glaeser, E. L., Kallal, H., Scheinkman, J. & Shleifer, A. (1992) Growth in Cities. *Journal of Political Economy*, 100(6).
- Grillitsch, M., Hansen, T., Coenen, L., Miörner, J. & Moodysson, J. (2019) Innovation policy for system-wide transformation. *Research Policy*, 48(4), 1048-1061.
- Grillitsch, M., Martynovich, M., Fitjar, R. D., Haus-Reve, S. (2021) The black box of regional growth, *Journal of Geographical Systems*, 23, 425–464.
- Grillitsch, M. & Asheim, B. (2018) Place-based innovation policy for industrial diversification in regions, *European Planning Studies*, 26(8), 1638-1662.
- Grillitsch, M. & Sotarauta, M. (2020) Trinity of change agency, regional development paths and opportunity spaces, *Progress in Human Geography*. 44(4) 704-723.
- Herrschel, T. (2021) Competitiveness, metropolitan-centric regionalism and/or the cohesive state. *Urban Geography*, 42(1), 103–117.
- Iammarino, S., Rodríguez-Pose, A. & Storper, M. (2017) *Why regional development matters for Europe's economic future*. Working Papers of the Directorate-General for Regional and Urban Policy, WP 07/2017, European Commission, Brussels.
- Isaksen, A. (2015) Industrial development in thin regions: Trapped in path extension? *Journal of Economic Geography*, 15(3), 585–600.

- Isaksen, A. & Trippel, M. (2017) Exogenously Led and Policy-Supported New Path Development in Peripheral Regions: Analytical and Synthetic Routes, *Economic Geography*, 93(5), 436-457.
- Isaksen, I. & Jakobsen, S.-E. (2016) New path development between innovation systems and individual actors, *European Planning Studies*, 25(3), 355–370.
- Jessop, B. & Sum, N. (2006) *Beyond the regulation approach: Putting capitalist economies in their place*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Jonas, A. E. G. (2013) City-regionalism as a contingent “geopolitics of capitalism”. *Geopolitics*, 18(2), 284–298.
- Kolehmainen, J. (2016) *Paikallinen innovaatioympäristö: Kohti alueellisen innovaatio toiminnan ymmärtämistä*. Tampere; Tampere University Press. Tampere.
- Lehmann, E. E., Schenkenhofer, J., & Wirsching, K. (2019) Hidden champions and unicorns: a question of the context of human capital investment. *Small Business Economics*, 52(2), 359-374.
- Lemola, T. (2021) Transformatiivinen innovaatiopolitiikka: Tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan uusi paradigma. *Yhteiskuntapolitiikka*, 86(4) 446-454.
- Lester, R. & Sotarauta, M. (toim.) (2007) *Innovation, Universities and the Competitiveness of Regions*. Technology review, 214/2007. Helsinki; Tekes.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2021) *Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2021–2027*. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2021:12
- MacKinnon, D., Dawley, S., Pike, A. & Cumbers, A. (2019) Rethinking path creation: a geographical political economy approach. *Economic Geography*, 95, 113–135.
- Makkonen, T., & Kahila, P. (2021) Vitality policy as a tool for rural development in peripheral Finland. *Growth and Change*, 52(2), 706-726.
- Martin, R. (2015) Rebalancing the spatial economy: The challenge for regional theory. *Territory, Politics, Governance* 3(3), 235–272.
- Martin, R. & Sunley, P. (2006) Path dependence and regional economic evolution. *Journal of Economic Geography*, 6(4), 395–437.
- Massey, D. (1984) *Spatial divisions of labour*. Macmillan, Basingstoke.
- Meili, R., & Shearmur, R. (2019) Diverse diversities—Open innovation in small towns and rural areas. *Growth and Change*, 50(2), 492-514.
- Moisio, S. (2018) *Geopolitics of the knowledge-based economy*. Routledge, London.
- Moisio, S. & Paasi, A. (2013) From geopolitical to geoeconomic? The changing political rationalities of state space. *Geopolitics*, 18(2), 267–283.
- Moisio, S. & Sirviö, H. (2021) Aluerakenne, alueellinen erivertaisuus ja Suomen aluekehitys. *Terra*, 133(3)
- Myrdal, G. (1957) *Economic theory and underdeveloped regions*. Methuen, London
- Nenonen, M. (2018) *Alueiden Suomi 1500-2000*. Teoksessa Haapala, P. (toim.), *Suomen rakennehistoria: Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400-2000)*, Tampere: Vastapaino.
- OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) (2009) *How regions grow: Trends and analysis*. Paris: OECD.
- Peck, J. (2001) Neoliberalizing states: thin policies/hard outcomes. *Progress in Human Geography*, 25(3), 445–455.
- Peters, D. J., Hamideh, S., Zarecor, K. E., & Ghandour, M. (2018) Using entrepreneurial social infrastructure to understand smart shrinkage in small towns. *Journal of Rural Studies*, 64, 39-49.
- Pike, A., Rodríguez-Pose, Tomaney, J. (2019) *Handbook of Local and Regional Development*. Abingdon Oxon; Routledge.
- Piketty, T. (2016) *Pääoma 2000-luvulla*. Into Kustannus, Helsinki.
- Porter, M. (1990) *The competitive advantage of nations*. Free Press; New York.
- Rodríguez-Pose, A. (2013) Do institutions matter for regional development? *Regional Studies*, 47, 1034–1047.
- Rodríguez-Pose, A. (2018) The revenge of the places that don't matter (and what to do about it), *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(1), 189-209.
- Rodríguez-Pose, A. (2020) Institutions and the fortunes of territories. *Regional Science Policy & Practice*, 12(3), 1–16.
- Rubin, Anita (2004) *Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. Haettu osoitteesta <https://tulevaisuus.fi/kasitteet/kasitteita-i-r/> 21.9.2021*
- Safford, S. (2004) *Searching for Silicon Valley in the Rust Belt: The Evolution of Knowledge Networks in Akron and Rochester*. Industry Studies Working Paper 2004-06.
- Shearmur, R., & Doloreux, D. (2016) How open innovation processes vary between urban and remote environments: slow innovators, market-sourced information and frequency of interaction. *Entrepreneurship & Regional Development*, 28(5-6), 337-357.
- Soininvaara, I. (2021) The spatial hierarchies of a networked state: historical context and present-day imaginaries in Finland. *Territory, Politics, Governance*. Online first: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21622671.2021.1918574>

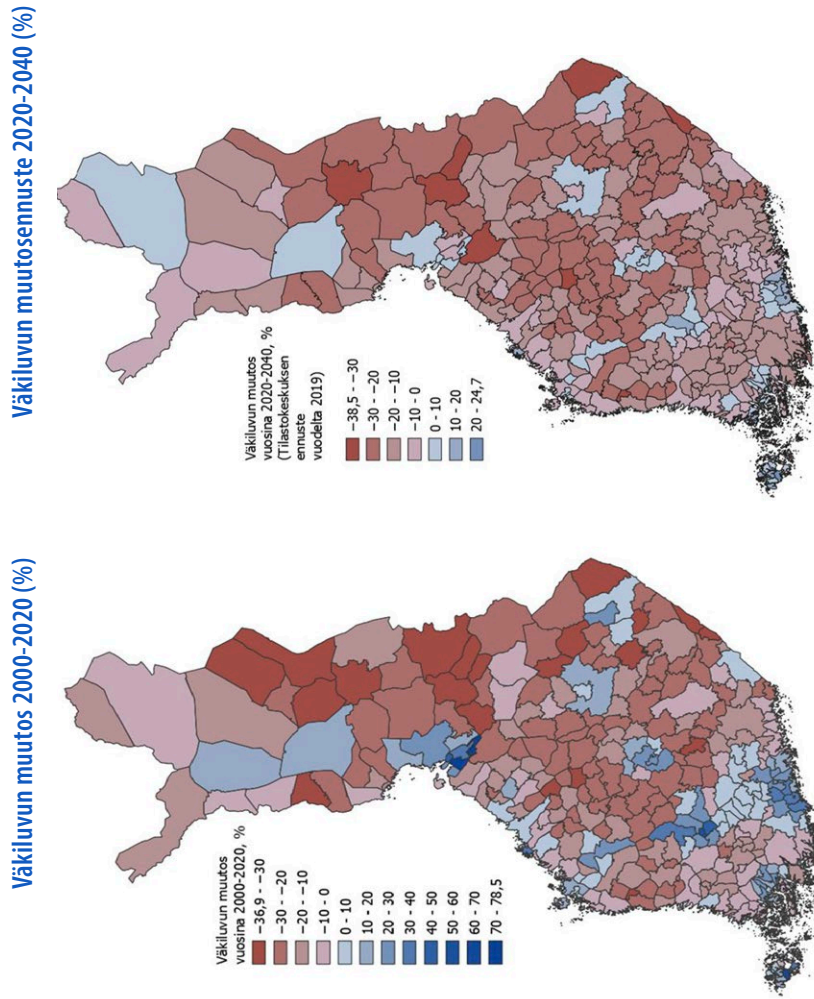
- Sotarauta, M. & Beer, A. (eds.) (2021) *Handbook on City and Regional Leadership*. Cheltenham; Edward Elgar Publishing.
- Sotarauta, M. & Viljamaa, K. (2003) Mitkä tekijät tekevät kasvukeskuksesta kasvukeskuksen? In Sotarauta, M. & Viljamaa, K. (eds.) *Tulkintoja kaupunkiseutujen kehityksestä ja kehittämisestä*. Tekniikan Akateemisten Liitto TEK ry.
- Steen, M. & Hansen, G.H. (2018) Barriers to path creation: the case of offshore wind power in Norway. *Economic Geography* 94(2) 188–210.
- Storper, M. (2011) Why do regions develop and change? The challenge for geography and economics. *Journal of Economic Geography*, 11, 333–346.
- Storper, M. & Venables, A. J. (2004) Buzz: face-to-face contact and the urban economy. *Journal of Economic Geography*, 4, 351–370
- Tantirimäki, S. (2020) Etätö tulee taas! Työn murroksen mukanaan tuomat mahdollisuudet maaseudun kunnille ja kaupungeille. *Maaseutututkimus*, 28(1), 85-102.
- Tervo, H. (2019) Kaupungistuminen kiihtyy – Säilyykö alueellinen tasapaino? *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 115(2), 254–262.
- THL (2021) SOTKANet. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>
- Tilastokeskus (2021a) Aluetilinpito. <http://www.stat.fi/til/altip/index.html>
- Tilastokeskus (2021b) Kuntien avainluvut. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/
- Tilastokeskus (2021c) Väestöennuste 2019. <http://www.stat.fi/til/vaenn/2019>
- Tilastokeskus (2021d) Väestön koulutusrakenne. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou__vkour/
- Tilastokeskus (2021e) Tutkimus- ja kehittämistoiminta. <https://www.stat.fi/til/tkke/>
- Tödtling, F. & Trippel, M. (2005) One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach, *Research Policy*, 34(8) 1203-1219.
- UNEP (2011) *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. Nairobi: UNEP.
- Vale, M. & Carvalho, L. (2013) Knowledge Networks and Processes of Anchoring in Portuguese Biotechnology. *Regional Studies*, 47(7), 1018-1033.
- Vihinen, H., Hynynen, A. Kolehmainen, J. & Moisio, S. (2019) Aluekehittäminen monivärikuvassa. Aluekehittämispäätöksen valmistelun työpaperi. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Virkkala, S. (2007) Innovation and networking in peripheral areas—a case study of emergence and change in rural manufacturing. *European Planning Studies*, 15(4), 511-529.

Liite 1. Väestön alueelliset osuudet ja muutokset Suomessa

Tietojen lähde: Tilastokeskus (2021b)

Liite 2. Väkiluvun muutos 2000-2020 ja muutosennuste 2020-2040

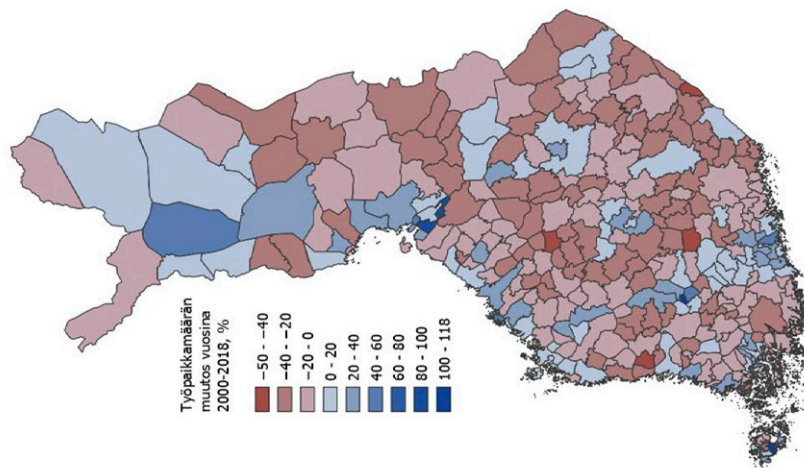

Kuntataso tuo esiin hieno-
jakoisemman dynamiikan,
joka ei seuraa maakuntarajoja.
Kasvu on keskittynyt
melko supulle alueille.
Tilastokeskuksen ennusteen
mukaan kasvavia alueita on
yhä vähemmän ja kasvu-
keskustenkin kasvu
tulisi jatkossa olemaan
viimevuosikymmeniä
pienempää.

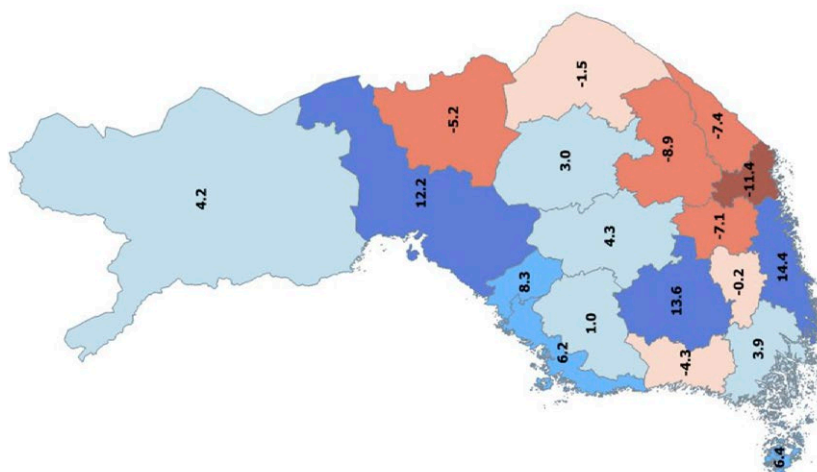
Tietojen lähde: Tilastokeskus (2021b) ja (2021c)

Liite 3. Työpaikkamäärien muutos Suomessa

Työpaikkamäärän muutos 2000–2018, % kuntatasolla

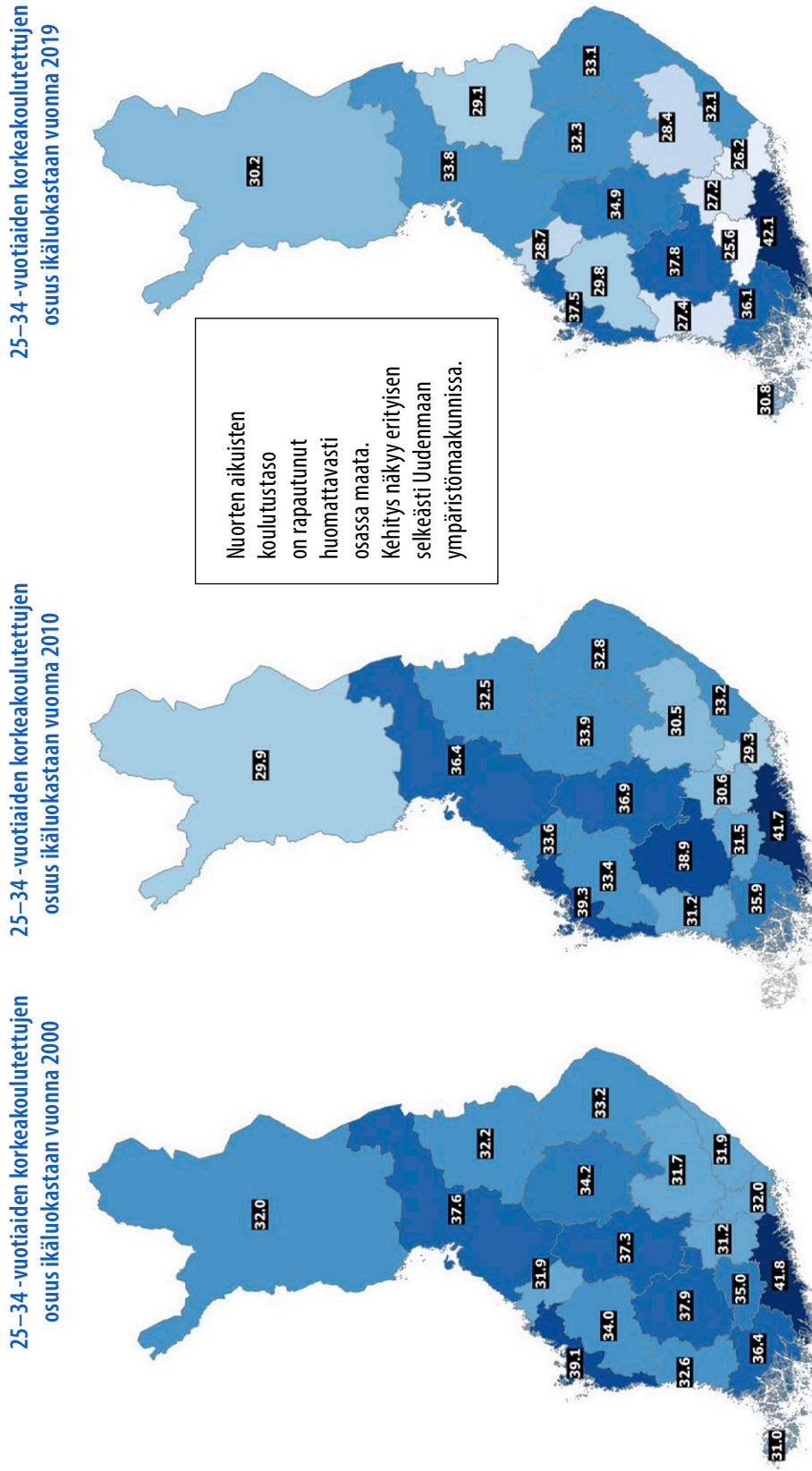
Työpaikkamäärän muutos 2000–2019, % maakuntatasolla

Tietojen lähde: Tilastokeskus (2021b)

Työpaikkojen osalta kehitys on samansuuntaista kuin väestöllä, mutta ei täysin yhteneväistä. Työpaikat vähenevät kasvu-Suomen ulkopuolella väestöä hitaammin ja paikoin työpaikat ovat jopa lisääntyneet vaikka väestö on vähentynyt (esim. Lappi, Keski-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa)

Liite 4. Korkeakoulutettujen osuus Suomessa

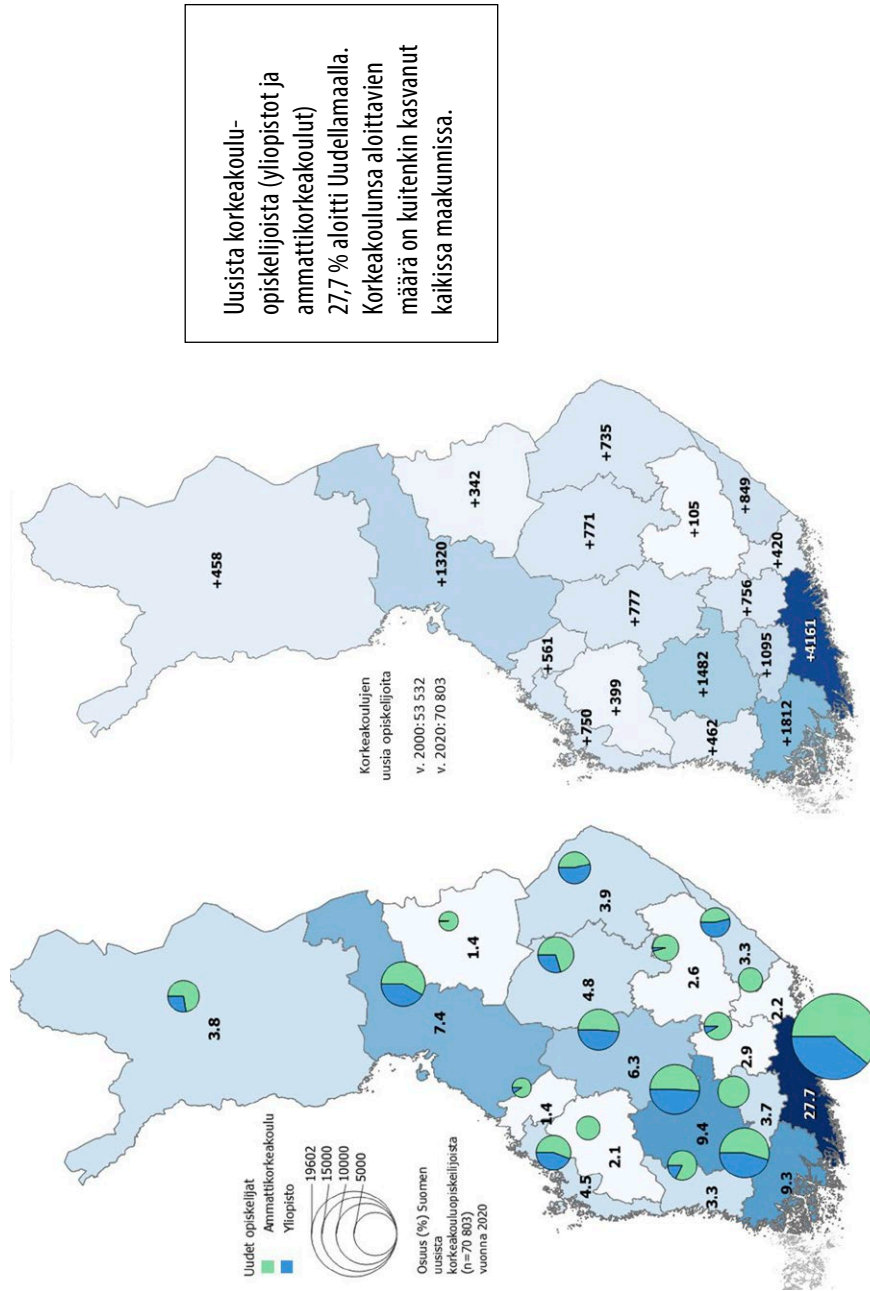

Tietojen lähde: Tilastokeskus (2021d). Väestön koulutusrakenne.

Liite 5. Uusien korkeakouluopiskelijoiden osuudet ja muutos Suomessa

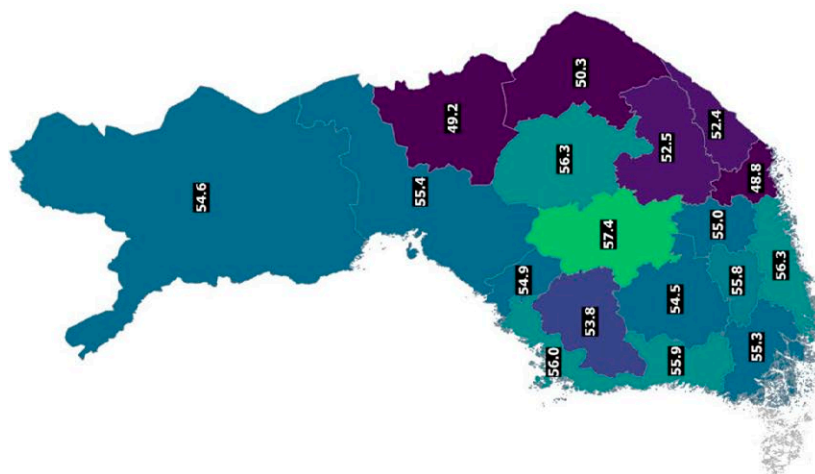
Maakunnan uusien korkeakouluopiskelijoiden määrä ja osuus vuonna 2020
 Maakunnan uusien korkeakouluopiskelijoiden määrä muutosta vuodesta 2000 vuoteen 2020

Tietojen lähde: Opetushallinto (2021)

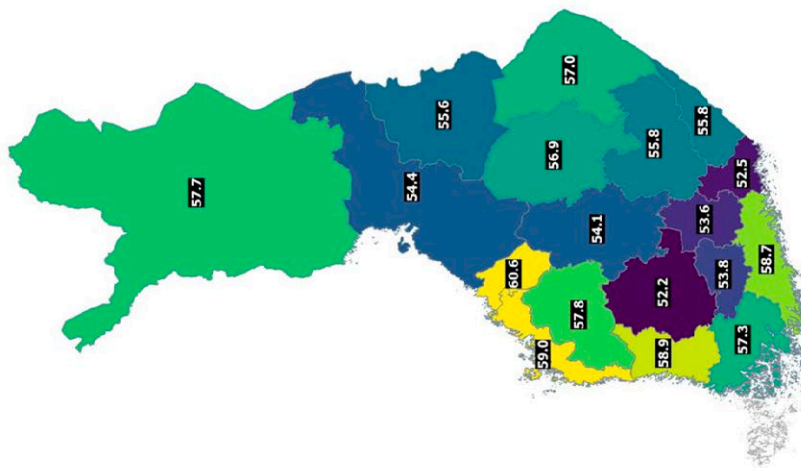
Liite 6. Koettu elämänlaatu Suomessa

Elämänlaatusa hyväksi tunteneiden osuus
20-64 vuotiaista vuonna 2015, %

Tietojen lähde: THL (2021)

Elämänlaatusa hyväksi tunteneiden osuus
20-64 vuotiaista vuonna 2020, %

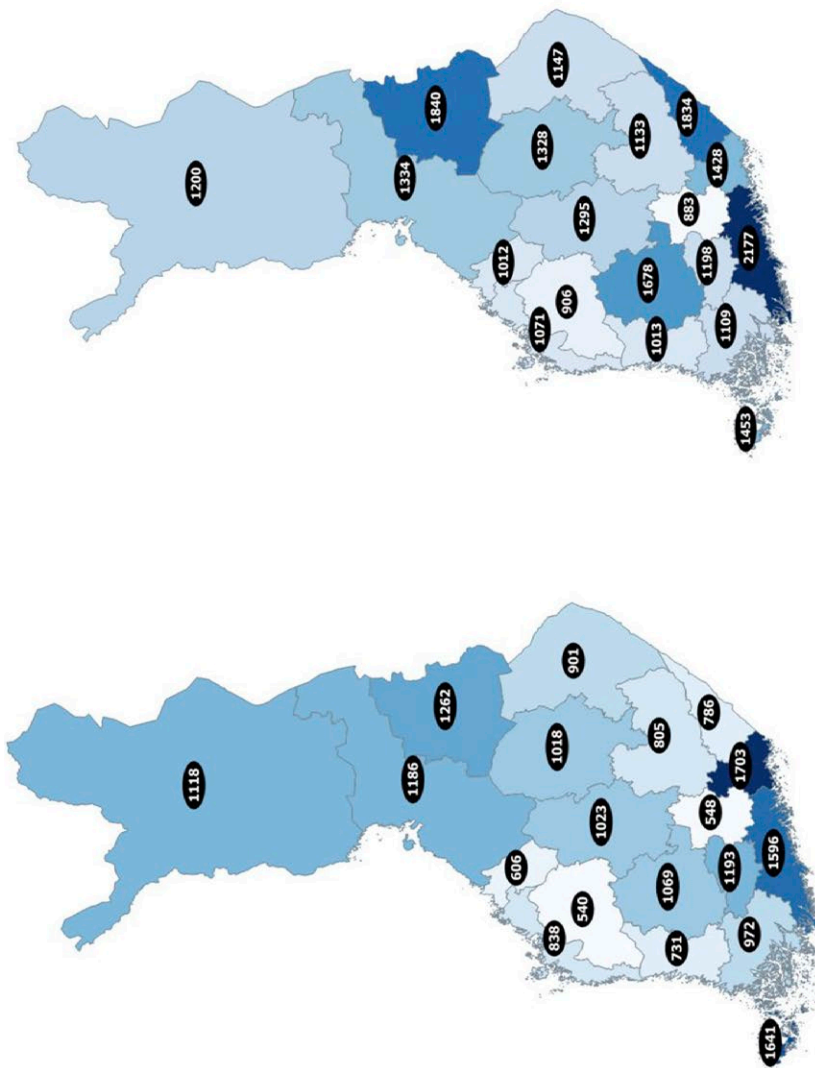

Vuonna 2015 elämänlaatu koettiin heikoimmaksi Itä-Suomessa ja parhaaksi Keski-Suomessa. Koronavuonna 2020 koettu elämänlaatu keskimäärin parempaa kuin aiemmin. Parasta se oli länsi- ja etelärannikolla sekä Lapissa.

Liite 7. Julkiset investoinnit per asukas Suomessa

Julkiset investoinnit per asukas, vuotuinen keskiarvo vuosilta 2001–2009, euroa

Julkiset investoinnit per asukas, vuotuinen keskiarvo vuosilta 2010–2018, euroa

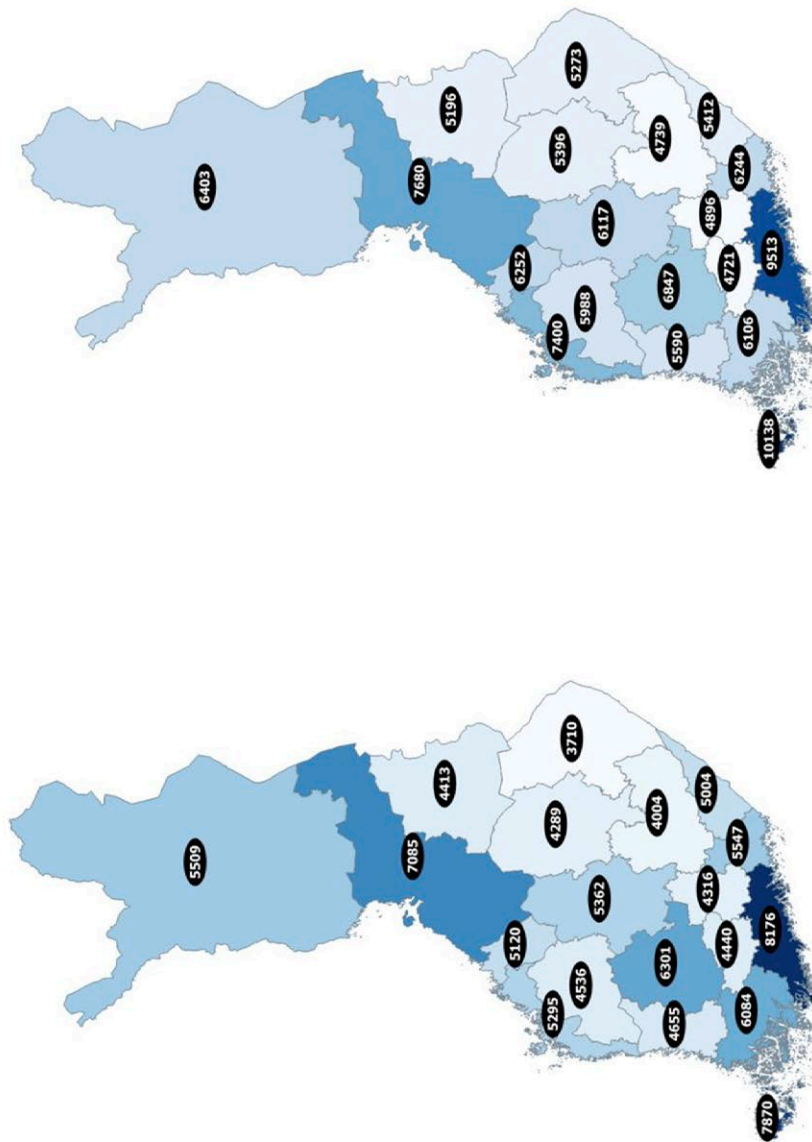
Julkisten investointien määrä per asukas eroaa jopa 2–3-kertaisesti vähiten ja eniten panostuksia saaneiden maakuntien välillä. Investoinnit Uudellemaalle ovat vahvistuneet 2010-luvulla. Samoin Etelä-Karjala, Kainuu ja Pirkanmaa ovat vastaanottaneet investointeja suhteellisesti aiempaa enemmän. Päijät-Häme ja Etelä-Pohjanmaa ovat saaneet vähiten julkisia investointeja sekä 2000 että 2010-luvulla.

Tietojen lähde: Tilastokeskus (2021a). Kiinteän pääoman bruttomuodostus, menoina, käypiin hintoihin.

Liite 8. Yksityiset investoinnit per asukas Suomessa

Yksityiset investoinnit per asukas, vuotuinen keskiarvo vuosilta 2001–2009, euroa

Yksityiset investoinnit per asukas, vuotuinen keskiarvo vuosilta 2010–2018, euroa

Yksityiset investoinnit jakautuvat osin eri tavoin kuin julkiset. Aluekohtaiset erot ovat merkittäviä, mutta suhteellisesti eivät aivan yhtä suuria kuin julkisten investointien alue-erot. Uusimaa ja Ahvenanmaa keräsivät eniten asukaskohtaisia investointeja. Hämeet ja Itä-Suomi olivat yksityisissä investoinneissa heikoimpia. Hyvää kasvua osoitti Pohjanmaa.

Tietojen lähde: Tilastokeskus (2021a). Kiinteän pääoman bruttomuodostus, menoina, käypiin hintoihin.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-975-9

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi